

Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande, Formas
The Swedish Research Council for Environment, Agricultural Sciences and Spatial Planning

Forskningsöversikt hållbar stadsutveckling

Förord

Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (Formas) har på regeringens uppdrag genomfört en framåtblickande forskningsöversikt på området hållbar stadsutveckling. Arbetet har genomförts i nära samverkan med de övriga uppdragsmyndigheterna Boverket, Riksantikvarieämbetet och Arkitekturmuseet. I enlighet med uppdraget har arbetet inriktats på att belysa de sociala och kulturella dimensionerna av hållbar stadsutveckling och dess kopplingar till angränsande forskningsområden. Forskningsöversikten har på Formas uppdrag sammanställts under hösten 2010 av konsulten Lena From, som också helt svarar för innehållet.

Forskningsöversikten tar avstamp i den forskningsöversikt om hållbar stadsutveckling, *State of the Art: Sustainable Urban Development in Sweden*, som genomfördes av samma författare på Formas uppdrag 2004^[1]. Syftet då som nu har varit att ge en bild av hur det svenska forskningslandskapet inom hållbar stadsutveckling ser ut, men också av forskningens villkor och vad forskarsamhället och berörda praktiker anser vara angelägna forskningsbehov. Ett ytterligare syfte har varit att ta lärdom av och följa upp de resultat som kom fram i 2004 års rapport och att därigenom belysa den förändring som skett inom området sedan dess. Genom den föreliggande forskningsöversiktens inriktning på att belysa de sociala och kulturella dimensionerna av hållbar stadsutveckling har översikten också kommit att breddas till delvis nya forskningsområden vilket belyser de urbana frågorna och den urbana utvecklingens komplexa struktur.

Rapporten lämnas in tillsammans med de övriga uppdragsmyndigheterna till regeringen som ett appendix till rapporten *Slutrapport av regeringsuppdraget till miljö- och kulturmyndigheter om samverkan för att främja en hållbar stadsutveckling (Ku2009/1620/KV)* med förhoppningen om att den skall leda till vidare diskussion om framtida forskning och förutsättningar för forskning om hållbar stadsutveckling.

Stockholm 28 februari 2011

Rolf Annerberg

Generaldirektör

Forskningsrådet Formas

^[1] *State of the Art: Sustainable Urban Development in Sweden* (Stockholm 2005) s. 70.

Innehåll

Förord	3
Långsiktigt hållbar stadsutveckling – framtida forskningsbehov	7
Underlagsmaterial	7
Tryckt och otryckt litteratur	7
Särskilt beställda texter	9
Övrigt underlagsmaterial	10
Framtida forskningsbehov – en introduktion	12
Hållbarhetsbegreppet – en definitionssak	15
Helhetsseende efterlyses	15
Social hållbarhet	17
White flight – gentrifieringsforskningen eftersatt i Sverige	17
Brukarmedverkan och medborgarperspektiv: fler metoder behövs	18
Perspektiv för framtiden	19
Kulturell hållbarhet	21
Kultur: Kittet som förenar människor	21
Kulturarvsforskning en outnyttjad resurs	22
Sociokulturell hållbarhet – fysisk miljö: beforskningsbara samband	23
Förgivettaganden saknar faktabas	23
Jämförande studier behövs	24
Restaurering och förvaltning: Miljonprogrammet som framtida utmaning	24
Behov av mångdisciplinär forskning	25
Okritisk koppling mellan byggd miljö och livsvillkor	26
Finansiella och strukturella förändringar	27
Från statsstyre till nätverkssamhälle	27
OPS: Offentlig Privat Samverkan	27
Politiker-tjänstemän: relation under förhandling	28
Finansiella, strukturella och hierarkiska hinder	29
Forskningsspecifika hinder	29
Praktikspecifika hinder	33
Gemensamma hinder för forskning och praktik	35
Sammanfattning	39
Vem forskar om hållbar stadsutveckling?	39
Framtida forskningsbehov	39
Behov av teoretiska angreppssätt	40
Forskningsbehov om social hållbarhet	41
Forskningsbehov om kulturell hållbarhet	41
Sammanfallande forskningsbehov inom social och kulturell hållbarhet	42
Samhällsstrukturella förändringar behöver analyseras	42

Globala perspektiv efterfrågas	43
Slutsatser och förändringsförslag	43
Källförteckning	45

Långsiktigt hållbar stadsutveckling – framtida forskningsbehov

Syftet med den här rapporten är att besvara tre frågor: Vilka är de största framtida forskningsbehoven om långsiktigt hållbar stadsutveckling? Varför är forskningsbehoven störst just här? och Hur kan dessa forskningsbehov tillgodoses på kort och på lång sikt?

Svaren baseras på underlag som tagits fram av Formas i samarbete med Boverket, Riksantikvarieämbetet samt Arkitekturmuseet, och relateras till de forskningsbehov som år 2004 klarades genom Formasrapporten *Kunskapsammanställning – Långsiktigt hållbar stadsutveckling*.¹ Därmed kan de forskningsområden som forskarsamhället idag anser vara de mest angelägna ställas i relation både till hur behoven såg ut för knappt tioårig sedan och den forskning som påbörjats sedan dess. Den senare kan, när resultat ligger klara, komma att påverka framtidens forskningsbehov.

Efter redovisning och sammanfattning av underlagsmaterialet följer en sammanställning av vilka forskningsbehov som idag anses vara störst och varför, samt förslag till hur de forskningsbehov som finns kan tillgodoses på kort och på lång sikt.

Kapitlet avslutas med en sammanfattning.

Underlagsmaterial

Kunskapsunderlaget som Formas låtit ta fram för den aktuella kartläggningen prioriterar, i enlighet med regeringsuppdraget, de sociala och kulturella aspekterna inom området långsiktigt hållbar stadsutveckling. Underlaget innefattar tryckt litteratur, otryckta men för ändamålet särskilt beställda källtexter samt minnesanteckningar från konferenser och seminarier som på olika sätt har belyst forskningsläget. Såväl forskare som praktiker från en rad olika specialistområden har i dessa sammanhang presenterat aktuella synsätt.

Tryckt och otryckt litteratur

Tryckt litteratur som haft särskild betydelse för kartläggningen är:

- Formas rapport *Den uthålliga staden – en kunskapsöversikt över ett sexårigt forsknings- och utvecklingsprogram*.² Rapporten redovisar resultatet av fem flervetenskapliga forskningsmiljöers arbete med hållbar stadsutveckling. Hållbarhetsaspekterna i projekten relateras till bland annat urbana strukturer, lokala omställningsprocesser, den kommunala

¹ From, Lena: *Kunskapsammanställning; Långsiktigt hållbar stadsutveckling*, Formas projektnummer: 151-2004-2254, Stockholm 2004.

² Lindgren, Katarina: *Den uthålliga staden – en kunskapsöversikt över ett sexårigt forsknings- och utvecklingsprogram*, Formas Rapport 1:2007, Stockholm 2007.

planeringens potential och social acceptans, det vill säga människors beredskap att lägga om livsstil för en hållbar stadsutveckling. Till slutsatserna som framhålls hör vikten av helhetsseende: det räcker inte att behandla det miljömässiga, det ekonomiska och det sociala i städernas utveckling var för sig, det är samspelet mellan dimensionerna – helheten – som är central. Likaså lyfts hållbarhetsbegreppets kontextberoende: vad som är hållbart måste klaras ut lokalt i varje enskild situation.³

- Boverkets rapport *Socialt hållbar stadsutveckling – en kunskapsöversikt* och då i synnerhet dess bilaga 1: Boendesegregationen – orsaker och mekanismer; En genomgång av aktuell forskning (i det följande kallad Boverkets rapport).⁴ Rapporten lägger fokus vid de socioekonomiska aspekterna av hållbar stadsutveckling och går bland annat grundligt igenom vilka politiska insatser som hittills har gjorts för att motverka etnisk och social boendesegregation. En nulägesbeskrivning görs och viktiga kunskapsluckor kartläggs genom den kortfattade men grundliga kunskapsöversikt om segregationsforskningen i Sverige som, med internationella utblickar, återfinns i bilagan. Till kunskapsluckorna som framhålls hör bristen på forskningsbaserad kunskap om kopplingen mellan segregation och stadsrummets fysiska utformning. Likaså att det i Sverige i stort sett saknas forskning om de djupare bakomliggande motiven för att flytta och för att välja bostad, medan däremot själva flyttningsrörelserna finns relativt väl beskrivna.⁵
- *Förorten – insatser och utveckling under 40 år*, i forskningsstiftelsen ARKUS serie litteraturöversikter.⁶ Rapporten fördjupar två faser i den svenska förortens utveckling och förändring: perioden 1960-1990, då inflyttarna i huvudsak kom från svensk landsbygd och Sveriges nordiska grannländer, och perioden 1990 fram till idag, då av olika skäl vissa förorter helt kommit att domineras av en homogen vit medelklass medan andra tömts på etniska svenskar och i stället kommit att domineras av flyktingar och invandrare från ett geografiskt globalt upptagningsområde. Rapporten drar, i likhet med Boverket, slutsatsen att segregationen bestått, trots omfattande politiskt styrda samhällsinsatser, och framhåller kunskapsbrister om kopplingen mellan segregation och stadsrum.⁷ Forskningsbaserad kunskap om de sociala implikationerna då förorten förändras genom exempelvis rivningar finns knappast alls.⁸

³ Lindgren, sid. 9-10.

⁴ Socialt hållbar stadsutveckling – en kunskapsöversikt, Boverket, dnr: 2011-4094/2009, Karlskrona 2010. Socialt hållbar stadsutveckling, Bilaga 1: Lilja, Elisabeth och Perner, Mats: Boendesegregation – orsaker och mekanismer, Karlskrona 2010.

⁵ Socialt hållbar stadsutveckling sid. 10, Lilja & Perner, sid. 5-6, 11.

⁶ Olsson, Sören och Törnquist, Anders: Förorten insatser och utveckling under 40 år, Stockholm 2009.

⁷ Lilja & Perner sid. 44.

⁸ Olsson & Törnquist sid. 6-7, 32-33. Boverket anger saneringen av stadskärnorna på 1960- och 1970-talen som exempel. Lilja & Perner sid. 41.

- Utvärderingen *Mobilising Swedish Social Science Research on Sustainability – an Evaluation of Swedish Social Science Research on Sustainability* (MSSS) som producerats av Energimyndigheten, MISTRA, Naturvårdsverket, Riksdagens Jubileumsfond, Vetenskapsrådet och Formas gemensamt.⁹ Utvärderingen av svensk samhällsvetenskaplig forskning har genomförts under överinseende av en internationell expertpanel. I skriften kartläggs vad som fungerar respektive inte fungerar med nuvarande förutsättningar, med fokus lagt vid hållbarhetsforskningen och dess finansieringsmöjligheter. Särskilt framhålls att naturvetenskapernas paradig är styrande vid fördelningen av forskningsanslag och att detta får konsekvenser för vilken forskning som kan bedrivas. Detsamma konstateras om det faktum att politiken – inte forskarsamhället – i Sverige såväl som i Europa sätter agendan för vilken forskning som anses vara nödvändig.¹⁰

Särskilt beställda texter

Otryckta men för ändamålet särskilt beställda källtexter som haft betydelse för rapporten är skrivna av aktiva forskare som på olika sätt arbetar med hållbar stadsutveckling. Framtida forskningsbehov tydliggörs i texterna av specialistkompetens inom områdena systemekologi, sociologi, etnologi, arkeologi, museologi, grönområdesförvaltning, teknik- och vetenskapshistoria, stadsbyggnad och arkitektur.¹¹ I två av forskartexterna görs därtill

⁹ *Mobilising Swedish Social Science Research on Sustainability – an Evaluation of Swedish Social Science Research on Sustainability*, R3:2010, Stockholm 2010 (MSSS).

¹⁰ MSSS sid. 31-33.

¹¹ Några forskare har på uppdrag av Formas sammanställt det aktuella forskningsbehovet med fokus på långsiktigt hållbar stadsutveckling utifrån sin egen specialistkompetens: Sara Borgström, systemekolog, Stockholms universitet; Anders Gullberg, sociolog, Stockholms universitet samt professor i teknik- och vetenskapshistoria, KTH; Björn Magnusson Staaf, arkeolog och museolog, Lunds universitet; Birgitta Svensson, etnolog, Stockholms universitet och Nordiska museet. Vidare har forskare och praktiker i beredningsgruppen för Formas utlysning *Samordnad Stadsutveckling* (2010) i samband med beredningsarbetet avgett strategiska synpunkter dels om utlysningen som sådan, dels om kvaliteten i ansökningarna, och relaterat dessa till sina specialistkunskaper inom området: Åsa Dahlin, arkitekt, Riksantikvarieämbetet; Mårten Dunér, arkitekt, Boverket och Blekinge tekniska högskola; Kerstin Gustafsson, gatudirektör, Malmö; Cecil C. Konijnendijk, grönområdesförvaltningsforskare, Københavns Universitet, Danmark; Michael Landzeiluz, institutionen för kulturvård, Göteborgs Universitet; Audun Sandberg, sociolog, Høgskolen i Bodø, Norge samt Arvid Strand, Transportekonomisk institutt, Norge. Sina bitvis divergerande uppfattningar till trots fotnoteras deras texter i detta sammanhang fortsättningsvis Beredningsgruppen. För utlysningen se: *Samordnad stadsutveckling – en förutsättning för hållbarhet*. Forskningsrådet Formas, Energimyndigheten (EM), Naturvårdsverket (NV), Riksantikvarieämbetet (RAÄ), och Vägverket/Banverket (VV/ BV; kommande Trafikverket) gemensamma utlysning av medel för forsknings- och utvecklingsprojekt 2010. http://www.formas.se/formas_templates/Page_5688.aspx, tillgänglig 2011-01-17.

kunskapsöversikter, om sociala och kulturella aspekter av hållbar stadsutveckling respektive svensk forskning inom urban ekologi.¹²

Övrigt underlagsmaterial

På ett seminarium på Arkitekturmuseet i Stockholm den 4 maj 2010, utgjorde *Hållbar stadsutveckling – en kritisk analys av forskningsbehoven* en heldags diskussionstema. Minnesanteckningarna från dessa diskussioner utgör därför en viktig del av kunskapsunderlaget, liksom det diskussionsunderlag som sammanställdes inför dagen.¹³

Till Vadstena Forum 2010 ombads ett antal forskare och specialiserade skribenter beskriva den hållbara staden utifrån sina respektive perspektiv. Dessa texter har utgjort en allmän referensram och bitvis tjänat som jämförelsematerial för kunskapsunderlaget i övrigt.¹⁴ Samma gäller för minnesanteckningarna från de gruppdiskussioner som ägde rum inom ramen för tvådagarskonferensen *Forum för miljöforskning* 2010.¹⁵

För analysen av föreliggande forskningsbehov inom området arkitektur har *Sveriges Arkitekters program för arkitekturforskning* varit en viktig källa och ett PM författat vid samma organisation, *Översikt hållbar stadsutveckling i Sverige 1998-2008*, utgjort en allmän referensram.¹⁶

För en breddning av de svenska perspektiven har Formas och VINNOVA:s *Forskningsstrategi för miljöteknik* utgjort jämförelseunderlag. Miljöteknik definieras där innefatta ”sådana produkter, system, processer och tjänster som ger tydliga miljöfördelar i förhållande till befintliga eller alternativa lösningar sett i ett livscykelperspektiv”.¹⁷

¹² Svensson, Birgitta: *UTKAST till Kunskapsöversikt över forskningen och forskningsbehovet kring sociala och kulturella aspekter av hållbar stadsutveckling*, 2010-10-15; Borgström, Sara: *Kunskaps-sammanställning; Svensk forskning inom Urban Ekologi* 2010, 2010-11-13.

¹³ Johansson, Anders Johansson och Mattsson, Helena, Testbedstudio arkitekter: *Förberedande rapport för Formas forskningsstrategi för hållbar stadsutveckling: Översiktlig sammanställning och analys av kunskapsläget och kunskapsbehoven*, 2010-05-17. Rapporten baseras på ett drygt 20-tal skrifter och rapporter inom området hållbar stadsutveckling. Särskilt tungt lutar den sig mot följande tre publikationer: From 2004, Nolmark, Henrik: *Re-thinking Sustainable Urban Development in an Era of Globalisation, Resource Constraints and Climate Change; The Mistra Difference*, november 2007, samt *Urban development – Nordic strenghts and challenges under the heading of a new global agenda*, NordForsk Policy Breifs 2007-3, Oslo 2007.

¹⁴ Texterna finns publicerade i Graninger, Göran och Knuthammar, Christer : *Makten över rummet: Tankar om den hållbara staden*, Linköping 2010, <http://liu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:369824>, tillgänglig 2011-01-29.

¹⁵ *Forum för miljöforskning 2010 – STADEN*, tvådagarsseminarium i arrangemang av Delegationen för hållbara städer, Formas, Naturvårdsverket och Mistra, Uppsala 9 - 10 februari 2010.

¹⁶ *Sveriges Arkitekters program för arkitekturforskning*, Stockholm 2010, tillgänglig 2010-01-17 på <http://www.arkitekt.se/s33605/f5971>; Sällström, Pehr Mikael: *Översikt hållbar stadsutveckling i Sverige 1998-2008*, PM 090129, Sveriges Arkitekter.

¹⁷ *Forskningsstrategi för miljöteknik; Redovisning av regeringsuppdrag till Formas och VINNOVA*, Rapport 3:2008, Stockholm 2008, sid. 20.

För att få ett nordiskt sammanhang har NordForsk:s *Urban development – Nordic strenghts and challenges under the heading of a new global agenda*, använts.¹⁸

¹⁸ *Urban development – Nordic strenghts and challenges under the heading of a new global agenda*, NordForsk Policy Breifs 2007-3, Oslo 2007.

Framtida forskningsbehov – en introduktion

När Formas lät göra sin *Kunskapsammanställning Långsiktigt hållbar stadsutveckling* (2004) definierades ett antal kunskapsluckor, av vilka följande uppfattades vara störst: Bristen på helhetseende och bristen på problematisering av hållbarhetsbegreppet med ett osynliggörande av hierarkier och maktrelationer mellan bland annat ekonomisk, ekologisk, social och kulturell hållbarhet, och mellan stad och land, som följd. Vidare framhölls behovet av långsiktighet, av att den endisciplinära forskningen kunskapslyckor ges möjlighet att fyllas igen, av disciplinärövergripande forskning och forskningsprojekt som involverar både teoretiker och praktiker. Avslutningsvis underströks vikten av implementering av kunskap och forskning om hur kunskapsöverföring går till.¹⁹

Då var fokus forskning om långsiktigt hållbar stadsutveckling ur ett brett perspektiv. Underlagsmaterialet till denna nulägesrapport, som ställer social och kulturell hållbarhet i fokus, bekräftar entydigt att de sedan tidigare definierade kunskapsluckorna kvarstår och i vissa fall ytterligare har förstärkts.

Underlagsmaterialet har tagits fram med det specifika syftet att klarlägga den hållbara stadsforskningens nuvarande kunskapsluckor. Av detta följer att de framsteg som uppnått under perioden 2004-2010 – en för forskning inom samhällsvetenskaper och humaniora mycket kort tidsperiod - inte redovisas här. Några betydande förändringar som ägt rum skall dock kort noteras:

Forskningsområdet socialt hållbar stadsutveckling har stärkts.²⁰ Bland annat har forskningen om förändringsprocesser, maktrelationer och intressekonflikter intensifierats.²¹ Idag finns inom Sverige tvärdisciplinära forskningsmiljöer om socialt hållbar stadsutveckling i Uppsala/Gävle, Stockholm, Malmö och Göteborg. Forskning inom enstaka ämnen inom området sker också på andra håll, till exempel i Örebro och Linköping.²² Konkret tillämpbar forskning har hittills varit i fokus under denna intensifieringsfas och den har varit viktig. Men, anser forskningen, idag behöver denna kompletteras. Dels med ytterligare grundforskning, så att forskningsprojekten om långsiktigt hållbar stadsutveckling får större och bredare underlag att forska vidare på. Dels med ett mer reflekterande förhållningssätt inom den fördjupande forskning som idag bedrivs inom området långsiktigt hållbar stadsutveckling.²³ Mycket av forskningen bortser fortfarande från den sociala och politiska

¹⁹ From sid. 46-49.

²⁰ Beredningsgruppen, MSSS sid 15, 20, BS 19, Gullberg, Anders: *Hållbar stadsutveckling – underlag till Formas arbete med regeringsuppdraget till miljö- och kulturmyndigheter*, 2010-08-30, sid. 5.

²¹ Svensson sid. 7.

²² Svensson, sid. 2.

²³ Listerborn, Carina: *Formas; Identifierade forskningsområden som behöver stärkas*, 2010-06-14.

komplexitet som råder i stadslivet. Om forskningen inte problematiserar hur exempelvis kön, klass och etnicitet delar staden kommer den bara att bekräfta den rådande sociala ordningen.²⁴

Forskning om vissa kulturella aspekter av hållbarhetsbegreppet har påbörjats, till exempel vid Centrum för kommunstrategiska studier i Linköping som intresserar sig för kulturell infrastruktur.²⁵ Men denna forskning är undantag. Underlaget visar att kulturvetenskaplig forskning med hållbarhetsperspektiv i princip saknas helt och är mer eller mindre att betrakta som en vit fläck på forskningens karta.

Den största förändringen märks inom forskningen med inriktning på klimat- och energifrågor, ekosystemtjänster och miljöekonomi. Det är också här som det finansiella stödet under de senaste tio åren ökat mest. Forskningsmiljöerna vid Stockholm Resilience Center, Stockholms universitet och Graduate School for Energy vid Institutionen för energiteknik, Kungliga Tekniska Högskolan (KTH), ska delvis läsas i ljuset av denna ökade satsning, som ekonomiskt varit betydligt större än till andra forskningsområden med inriktning på hållbarhet. Båda anses idag av internationell expertis vara förebildliga för sin medvetet tvärdisciplinära inriktning.²⁶ Vid Stockholm Resilience Center, grundat 2007, bedrivs forskning om till exempel golfbanors ekologiska potential och om sociala nätverk i förhållande till initiering och förvaltning av urbana grönområden. Vid KTH:s arkitekturskola har flera projekt utvecklat metoder för hur stadens grönområden kan mätas och planeras. Hit hör exempelvis så kallad sociotopkartering, vilket innebär att man genom användarundersökningar karaktäriserar stadens grönområden utifrån hur de används. Hur stadens natur bidrar till invånarnas hälsa är idag ett forskningsfält som växer mycket snabbt. Några undersökningsområden i Sverige är för närvarande rehabiliteringsträdgårdar, där naturens och odlingens betydelse vid återhämtning efter stressreaktioner studeras, och barns respektive äldres utomhusmiljöer.²⁷

Oaktat inriktning råder bland forskarna samsyn om att de mest grundläggande begreppsfrågorna inom området långsiktigt hållbar stadsutveckling i stort kvarstår att beforska:

- Vad menas med hållbarhet?
- Vad menas med stad?

Precis som dessa frågor i ett forskningsperspektiv måste klaras ut lokalt och i varje enskild situation för att inte förlora sin bäring, måste frågan om vilka forskningsbehov som är störst preciseras och konkretiseras utifrån varje enskild disciplin. Internationella och svenska forskare efterlyser samfällt en större global medvetenhet då svenska forskare formulerar sina forskningsprojekt. Inom det svenska forskarsamhället råder samtidigt stor **enighet om att**

²⁴ Svensson, sid. 3.

²⁵ Svensson, sid. 7.

²⁶ MSSS, sid. 24.

²⁷ Borgström, sid. 7-8.

mer beforskad kunskap om förhållandena inom Sverige behövs för att svenska exempel med relevans ska kunna relateras till ett större, globalt sammanhang. Såväl av svensk och internationell forskning som av politiken och de praktiker som ska använda och omsätta forskningens resultat.

Hållbarhetsbegreppet – en definitionssak

”Hållbar utveckling kan definieras som en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov”. Denna ofta citerade slutsats ur den så kallade Bruntlandrapporten (1987) etablerade begreppet ”hållbar utveckling”, vilket i sin tur ligger till grund för begreppet ”hållbar stadsutveckling”.²⁸ Som politisk tankemodell illustreras den ofta med tre pelare; för ekonomisk, ekologisk och social hållbarhet. Alla pelarna är lika viktiga för bärkraften i det hållbara samhället eller, i överförd bemärkelse, för den hållbara staden.²⁹

Såväl det svenska som internationella forskarsamhället uppfattar att begreppen är retoriskt användbara inom politiken, bland annat för att mobilisera människor. Likaså är det enigt om att de är oanvändbara för forskningen, om de inte preciseras lokalt och utifrån varje enskild situation.³⁰

Det sex år långa och brett upplagda forskningsprojektet *Den utbålliga staden*, som slutfördes 2007, bekräftar även detta behovet av att hållbarhetsbegreppen kontextualiseras.³¹ När så inte görs riskerar de att reduceras endast till värdeord, vilka är av begränsad nytta för såväl forskare som praktiker och beslutsfattare.³²

Denna brist på kontextualisering kan vara en bidragande förklaring till den pågående utvecklingens fortsatta överexponering av globala, regionala och lokala resurser, trots att såväl lagstiftning som policydokument världen över i stor utsträckning har anammat hållbarhetstänkandet. Framstegen som gjorts, till exempel när det gäller mer effektiv resursanvändning, har hittills neutraliserats av en lika stor eller ännu större konsumtionsökning.³³

Helhetsseende efterlyses

Det politiska hållbarhetsbegreppets cementering av olika organisationsstrukturer för exempelvis ekologisk, social och teknisk hållbarhet, är idag ofta så hållbara att de snarare hindrar än stödjer hållbar (stads)utveckling.³⁴ Att kvarhålla dessa, eller försöka formulera nya särskilda hållbarhetsbegrepp för de olika dimensionerna, förbättrar inte analyserna av vad en

²⁸ Formellt *Vår gemensamma framtid*, framtagen av Världskommissionen för miljö och utveckling på uppdrag av FN och presenterad 1987.

²⁹ From sid. 7, 9.

³⁰ Beredningsgruppen, Gullberg sid. 4, Johansson & Mattsson, sid. 30-31, Lindgren sid. 32, Listerborn, MSSS sid. 35, Svensson 16-17, Urban Development... sid. 46-47.

³¹ Lindgren sid. 9-11, 13, 21, 67-68.

³² Beredningsgruppen.

³³ Gullberg sid. 4.

³⁴ Lindgren sid. 17.

hållbar stadsutveckling är.³⁵ Ett helhetsseende behövs: Det räcker inte att det miljömässiga, ekonomiska, sociala och kulturella i städernas utveckling behandlas var för sig, eftersom det är samspelet mellan dimensionerna som är det centrala.³⁶

Maktaspekten är således relevant. Förmågan till helhetssyn handlar om att utifrån en mängd intressen och perspektiv urskilja och beakta det gemensamma bästa i avvägningar och beslut. Dessa avvägningar görs i slutändan alltid mot bakgrund av vissa intressen, bedömningar och prioritetsanordningar, där frågor antingen får genomslag eller åsidosätts. Därför är det viktigt att synliggöra beslutsgrunderna för de beslut som fattas, och som rör till exempel markanvändning och fysisk planering. Likaså att synliggöra de mer eller mindre medvetna prioritetsordningar som etableras i exempelvis kommunal politik och planering.³⁷

³⁵ Gullberg sid. 9.

³⁶ Lindgren sid. 9-11, 13, 21, 67-68.

³⁷ Lindgren sid. 46.

Social hållbarhet

Boverket definierar i sin rapport *Socialt hållbar stadsutveckling* både som en process och ett tillstånd. Långsiktigt handlar det om processer som formar de sociala villkoren för framtida generationer. Som tillstånd handlar det om konsekvenserna för det sociala och ekonomiska livet idag.³⁸ Det är alltså genom de aktiviteter och skeenden som ständigt pågår i staden som hållbarhetsproblemen skapas och det är genom förändringar av dessa som problemen kan lösas. Staden kan alltså betraktas inte bara som en samling hus, människor och infrastrukturer, utan som ett komplicerat knippe processer.³⁹

Boverket lägger i sin rapport fokus vid segregationsforskningen och konstaterar att det idag finns betydande forskning som beskriver framförallt hur och varför den etniska segregationen i Sverige har uppstått. Däremot saknas fortfarande kunskap om varför segregationen har bestått. Europeiska studier finns som visar att detta inte endast är ett svenskt problem.⁴⁰ Dock börjar ett perspektivskifte skönjas, från generella statistiska beskrivningar, som i grunden innebär ett utifrånperspektiv, till studier som också lägger vikt vid faktiska erfarenheter av omgivningen, alltså mer av ett inifrånperspektiv. En förskjutning av fokus från segregation till integration, det vill säga hur det på olika sätt går att skapa sociala och fysiska förutsättningar för människor att mötas och känna sig delaktiga i stadslivet oavsett var de bor, har också ägt rum. Till exempel genom att man idag diskuterar och planerar för att integrera ytterstad med innerstad och för att etablera samband mellan tidigare skilda stadsdelar.

White flight – gentrifieringsforskningen eftersatt i Sverige

Inom segregationsforskningen talas idag om ”white flight”. Utflyttningen av svensk medelklass har betytt mer för den etniska segregationen än vad inflyttningen av resurssvaga etniska minoriteter till 1960- och 70-talens storskaliga bostadsområden har gjort. Det är alltså majoritetsbefolkningens flyttmönster och de resurstarkas bostadsval som driver boendesegregationen. Inte tvärtom.⁴¹ Detta refereras sällan i den allmänna debatten, där segregation har blivit liktydigt med vissa områden där det bor en majoritet av människor med lägre inkomster och från andra länder.

Det faktum att det skett en omflyttning mellan ytterstad och innerstad, och som inneburit att rika och fattiga har bytt plats med varandra, är idag ett relativt omfattande forskningsområde internationellt. Inom svensk forskning har fenomenet däremot knappt uppmärksamats alls.

³⁸ Socialt hållbar utveckling... sid. 21.

³⁹ Gullberg sid. 16.

⁴⁰ Lilja & Perner sid. 10, Olsson sid. 15, Socialt hållbar utveckling... sid. 10, 14, 67.

⁴¹ Socialt hållbar utveckling... sid. 10, Lilja & Perner sid. 20.

Till de områden som kvarstår att belysa ytterligare hör inte minst gentrifieringen av storstädernas stadskärnor.⁴²

Internationell forskning talar idag om att en ny fas av gentrifieringen håller på att utvecklas. Denna så kallade super-gentrifiering kan betecknas som en intensifierad gentrifiering och följer i globaliseringens spår. Kortfattat innebär den att en ny elit ”finansierare” med global koppling flyttar in i redan gentrifierade kvarter och grannskap.⁴³ Vad detta eventuellt kan innebära för den etniska, sociala ekonomiska och genus-segregationen är ännu inte studerat i ett svenskt perspektiv. Ett projekt som undersöker hur en urban elit formas skulle här sannolikt kunna ge svar på flera frågor. Den urbana eliten befinner sig i marknadens mitt och har makt att påverka utveckling av företag, varor och tjänster. Den har kulturellt inflytande och skapar nya normer. I ett samhälle som präglas av komplexitet och hög förändringshastighet fungerar eliten som översättare av koder åt medelklassen. Ett projekt som undersöker vilka kulturella kompetenser som krävs för att delta i de globala nätverk vars noder finns i megastäder och mindre storstäder som Stockholm, skulle kunna ge svar på vad som skapar social hållbarhet.⁴⁴

Den forskning om social hållbarhet som idag finns i Sverige, berör främst landets största städer och förorter, och då i synnerhet de så kallade särskilt utsatta förorter som varit föremål för olika former av statliga störsatsningar. Forskning om hur förhållandena ser ut i mindre städer och orter i Sverige har hittills varit eftersatt. Likaså saknas i stort forskning om olika former av gentrifieringsprocesser, såväl i större som mindre städer.⁴⁵

Brukarmedverkan och medborgarperspektiv: fler metoder behövs

Till de områden som berörts av forskningen om storstädernas så kallade särskilt utsatta förorter, områden som i princip har uppfattats som problemfyllda sedan de byggdes, hör de kommunala bostadsbolagens förändrade roll. Här har forskningen kunnat belägga att lokal förankring och brukarmedverkan i tidiga skeden av olika slags förändringsarbete kan vara av avgörande betydelse för ett långsiktigt hållbart resultat. Motivation och uthållighet ökar om man som boende själv får vara med och bestämma. Omställningar av till exempel avfallshantering till större återvinning och ombyggnad av gårdar i miljonprogrammets områden är exempel på det.⁴⁶ Generellt finns i Sverige en medvetenhet idag om att man måste utgå från lokala förhållanden och tillvarata de boendes kunskaper om förändring ska fungera i ett längre perspektiv. Något som av internationella forskare framhålls som en

⁴² Lilja & Pemer sid. 37, 43.

⁴³ Lilja & Pemer sid. 38-39.

⁴⁴ Svensson sid.21-22.

⁴⁵ Johansson & Mattsson, sid. 23, 44.

⁴⁶ Lindgren sid. 21, Olsson & Törnquist sid. 9, 29.

tillgång.⁴⁷ Samtidigt framhålls att underifrånperspektiv och brukarmedverkan kan vara komplicerat att hantera. Vilka brukargrupper är det egentligen som kommer till tals? Hur påverkas medborgarinflytanden av övergången från statsstyre (government) till nätverkssamhälle (governance)? Hur påverkar privatiseringen av olika samhällsfunktioner den demokratiska insynen i olika processer? Statistik finns om medborgares arbete, hälsa och inkomst och om när olika grupper söker föreningsbidrag eller deltar i föreningsråd. Däremot saknas kunskap om mer informell, men kanske nog så stark, organisering, om relationen mellan kvinnor och män och relationen mellan olika befolkningsgrupper.⁴⁸ Denna brist har alltså konstaterats av svensk forskning. Samtidigt noterar forskare som granskat ansökningarna till Formas *Uthysning Samordnad stadsutveckling – en förutsättning för hållbarhet* att förvånande få ansökningar lyfter frågan om de strukturella aspekter som alltid bör appliceras på frågan om långsiktig hållbarhet.⁴⁹

För att synliggöra maktförhållanden, och därmed värna demokratiaspekten, måste forskning om en socialt hållbar stadsutveckling inbegripa en kritisk granskning av vad planering och utveckling innebär vad gäller sociala normer och maktrelationer, och socialt producerad rättvisa. Det går inte att studera kulturell mångfald endast som etnisk mångfald. Hänsyn måste tas också till de sociala sammanhangen, till tysta normer och uppförandekoder. Att i förändringsprocesser tillämpa underifrånetikens starka demokratisyn ses därför av många forskare som strategiskt viktigt för framtiden. Samtalsdemokratiska idéer kan utgöra en grund för lärande om hållbar stadsutveckling och metoder för sådana samtal bör därför utvecklas vidare.⁵⁰

Perspektiv för framtiden

Forskningsfältet socialt hållbar stadsutveckling bör alltså fördjupas ytterligare och angreppssätten breddas. Såväl internationell som nationell forskning bekräftar att vardagens miljöer är de minst beforskade. Till perspektiv som är eftersatta hör:

- *Genus- och könsmaktperspektiven:* Hur är livet i staden skiktat efter kön? Vid försöken att få till stånd organisatoriska mötesplatser i förorten verkar till exempel könet vara en given uppdelning, män för sig och kvinnor för sig. Om detta endast återspeglar kulturer med en striktare könsuppdelning, eller om det finns andra påverkansfaktorer, vet vi inte.
- *Generationsperspektivet:* Vilken roll spelar ålder för gemenskap och tillgång till ett socialt hållbart, urbant liv?
- *Marginaliseringsperspektivet:* Vad händer om man utgår från och beforskar stadens olika fysiska miljöer underifrån? Finns det ett totalt utanförskap i staden – människor som över huvud taget inte inryms i planeringssammanhang? Hur undersöks rörlighet och

⁴⁷ Beredningsgruppen, Olsson & Törnquist, Socialt hållbar utveckling...

⁴⁸ Olsson & Törnquist, sid. 47-48.

⁴⁹ Beredningsgruppen.

⁵⁰ Lindgren sid, 41, Svensson sid. 8.

hemlöshet i stadsplaneringen? Vilka stadsrum formas av grupper som inte följer normerna (självvalda avvikare kriminella, aktivister) och hur ser de ut? Och omvänt: vilka processer leder till framgång för skapandet av hållbara identiteter?⁵¹

Centralt är att inte samtidigt förlora de landvinningar som på senare år gjorts inom segregationsforskningen, och då inte minst området etnisk segregation, utan i stället bygga vidare på den kunskap som nu har uppnåtts.

⁵¹ Olsson & Törnquist sid. 49, Svensson sid. 18-19.

Kulturell hållbarhet

Kulturvetenskapliga perspektiv saknas i princip helt inom svensk hållbarhetsforskning idag. Ingen särskild offentlig satsning på forskning inom kulturell hållbar utveckling i staden har ägt rum. Forskarsamhället har inte heller självmant lyft frågan vad som avses med kulturell hållbarhet till analys och reflekterande diskussion i tillräcklig grad. Att detta är en brist, framhålls inte minst av internationella forskare.⁵²

Eftersom frågan om vad kulturell hållbarhet kan vara inte tillräckligt har belysts, saknas också svar på vad en kulturvetenskaplig analys av hållbarhetsbegreppet skulle kunna tillföra hållbarhetsforskningen. Detta anses av de få som i underlagsmaterialet uttalar ett intresse för frågan vara ett forskningsområde i sig.⁵³ Värt att notera i sammanhanget är att Arkitekturforskning i de senaste forskningsansökningarna till Formas helt försvunnit som begrepp.⁵⁴ Estetiska hållbarhetsaspekter, som exempelvis gestaltningens betydelse för formandet av identitet och människors känsla av tillhörighet, lyfts i underlagsmaterialet bara av Sveriges Arkitekter.⁵⁵ Det estetiska hållbarhetsbegreppet, vad möjligheten att uppleva och själv utöva konst och kultur innebär för människors identitetsbildning och självkänsla, och därmed för människan som kulturvärd, berörs inte alls.

Kultur: Kittet som förenar människor

En vanlig beskrivning av kultur ser kulturen som det kitt som förenar människor. Något som skapar både tillhörighet och närhet, utanförskap och avstånd och samtidigt kan beskrivas som människans sätt att skapa balans i tillvaron. För att balansen ska kunna bibehållas måste kulturen alltså vårdas.⁵⁶ Sociokulturell hållbarhet framhålls också som själva förutsättningen för att demokratiska samhällen ska kunna bibehållas, utvecklas och förnyas.⁵⁷

När det gäller den kulturellt hållbara stadsmiljön behöver kulturmiljön som människans historiska avtryck i staden studeras närmare. Hur formar de vår identitet? Hur formar de omvärldens uppfattning om platsen? Hur påverkar de efterlämnade stadsstrukturer som ingår i kulturarvet miljösituationen i våra städer? Leder exponeringen av olika intressanta kulturminnen till ett ökat och miljöbelastande resande eller konkurrerar det i stället ut ännu mer vidlyftiga resmål? Idag bedrivs mycket lite forskning om historiens roll i stadslandskapet

⁵² Beredningsgruppen, Gullberg sid. 6, Svensson sid. 16, 19.

⁵³ Beredningsgruppen, Svensson m. fl.

⁵⁴ Beredningsgruppen.

⁵⁵ Sällström sid. 4.

⁵⁶ Svensson sid. 23.

⁵⁷ Nolmark sid. 18.

och ännu mindre om traditionens roll i stadsplanetänkandet. För breddning, fördjupning och långsiktiga perspektiv bör här också arkeologins perspektiv kunna lyftas in.⁵⁸

När det gäller processerna som medskapar och omskapar människans kulturella identiteter behövs forskning om hur dessa processer går till. En forskare motiverar behovet så här: Kulturvärden handlar främst om människovärden. Ett av de förnämsta kulturella arven vi har är demokratin. För att den ska kunna bibehållas, och för att människor ska kunna motstå marginalisering och underordning, krävs att den ständigt omskapas om omformuleras.⁵⁹

Kulturarvsforskning en utnyttjad resurs

Den kulturarvsforskning som bedrivs idag är koncentrerad kring tre olika slags historia; den monumental, antikvariska och kritiska. Världsarven kan anges som exempel på monumental historia. Register som sammanställts över fornlämningar och bebyggelser är exempel på antikvarisk historia. Problematisering av dessa båda historier är kritisk historia, där Riksantikvarieämbetets forskningsprojekt *Ombändertagandets historia – om anstalter och institutioner som kulturarv* kan anges som exempel. Såväl den antikvariska som kritiska historien präglas av en aktiv medvetenhet om betydelsen av hur bilden av historia påverkar förståelsen av samtiden. Inom kulturminnesvärden betraktas också naturen som en kulturprodukt. Vid till exempel landskapsomvandling är det viktigt att ta hänsyn också till historisk avläsbarhet som kan ge en djupare förståelse av sambandet mellan nutid och historia. Sådan kunskap uppfattas inom kulturarvsforskningen vara en utnyttjad resurs idag. Kunskap om varför resurserna inte utnyttjas, saknas nästan helt.⁶⁰

⁵⁸ Svensson sid. 16, 23.

⁵⁹ Svensson sid. 24.

⁶⁰ Magnusson Staaf, Björn: *Framtid med bärkraft – kulturarv i samhällsbygge*, 2010-12-10 sid. 1-2, 5-6, 8, Svensson sid. 25.

Sociokulturell hållbarhet – fysisk miljö: beforskningsbara samband

Dagens segregation har en tydlig rumslig dimension med koppling till stadsrummet. Trots detta uppmärksammas stadsrummets betydelse för segregationen sällan i forskningen.⁶¹

Inte heller när det gäller boendemiljön i de utsatta förorterna finns forskning att luta sig mot. Forskningsbaserad kunskap om de sociala implikationerna då förorten förändras genom rivningar existerar knappast alls. På motsvarande sätt saknas forskningsbaserad kunskap om vilka följder som en obetänksam förtätningsplanering kan få. Forskningsbaserad kunskap om hur faktorer i den fysiska miljön påverkar det sociala livet är eftersatt, liksom om eventuella samband mellan fysisk miljö och människors val att flytta. Kunskapen om sambanden människa-byggd miljö är sammanfattningsvis fortfarande är mycket bristfällig.⁶²

Förgivettaganden saknar faktabas

Ett antal ”förgivettaganden” finns som ännu inte är forskningsmässigt belagda. Ett exempel är föreställningen om att grannskapseffekter existerar, det vill säga antagandet om att en geografisk koncentration av fattigdom har negativa effekter på människors livschanser. Detta antagande har förts vidare in i och används av politiken, och tas ofta för givet också av forskarsamhället som här bör idka självkritik: Det finns få exempel på empirisk forskning som kunnat isolera och mäta att sådana effekter verkligen existerar. Nederländsk forskning, utförd med samma förgivettagna utgångspunkt, har gett som svar att boendekvalitet och grad av socialt utanförskap i huvudsak *inte* är relaterade till varandra. I vad mån de nederländska forskningsresultaten är överförbara på svenska förhållanden återstår att besvara.⁶³

Ett annat vanligt förgivettagande är att det offentliga rummet spelar en betydande roll i förmedlingen av och upprätthållandet av demokratiska värden.⁶⁴ Här finns också en allmän uppfattning att de offentliga platserna befinner sig på reträtt sedan de fått stryka på foten för privata intressen.⁶⁵ Att så är fallet – eller inte är fallet – är inte forskningsmässigt belagt. Om det offentliga rumsbegreppet vidgas till att omfatta också de virtuella rummen, och ses som

⁶¹ Johansson & Mattsson sid. 14, 42, Lilja & Perner sid. 5, Magnusson Staaf sid. 4-5, Socialt hållbar utveckling... 14, Svensson sid 18, 20.

⁶² Arnstberg, Karl-Olov och Bergström, Inger: *Bostaden i staden; Europa planerar för stadsboende och stadsliv*, Stockholm 2010, sid. 14, Forum för miljöforskning 2010, Lilja & Perner sid. 5, 11, 13, Magnusson Staaf sid. 5, Olsson & Törnquist sid. 33, Socialt hållbar stadstveckling... sid. 10.

⁶³ Lilja & Perner sid. 6, 11, 26-27, 31, 44.

⁶⁴ Svensson sid. 10.

⁶⁵ Johansson & Mattsson sid. 15.

ett relationella rum där människor kan relatera sina fysiska och sociala rum till globala förhållanden, uppstår andra perspektiv som även de återstår att beforska.

Jämförande studier behövs

För den forskning som finns saknas jämförande studier mellan förorter på olika platser i staden och i landet. Likaså råder stor brist på mångåriga studier där forskare har följt en förort under lång tid för att förstå de långsiktiga konsekvenserna av förändringar och insatser. Nästan all befintlig forskning om offentliga rum gäller platser i centrum. Hur ser de offentliga rummen ut i periferin? Därtill finns en kraftig dominans för forskning om större städernas villkor i den stadsforskning som bedrivs idag. I vad mån är dessa resultat relevanta för svenska förhållanden i övrigt? Forskning om små och mellanstora städer är således eftersatt, och då inte minst om krympande städer som drabbats av utflyttning. Hur planerar man exempelvis för en ”hållbar reträtt”? I detta sammanhang tål att upprepas den brist som tidigare klarlagts och som fortfarande kvarstår, vilken gäller kunskap om vilken eller vilka stadsformer som bäst kan stödja en hållbar stadsutveckling. I synnerhet med avseende på frågor som täthet/gleshet och kopplingen mellan stadens form, livsstilar och ekologi. Vad är en stad idag? Hur fylls den med mening? Mer forskning behövs här om båda dessa alternativ, om hur olika stadsformer låter sig komponeras till stad, och om vilka mellanformer eller nya former som skulle kunna utgöra bra lösningar och i så fall varför.⁶⁶ Arkitekturforskare har i sammanhanget lyft vikten av den helhetssyn som traditionellt dominerat arkitekturvetenskapen: sammanvägningen av skönhet (venustas), styrka (firmitas) och användbarhet (utilitas) till en väl integrerad helhet. Idag, anser dessa, betonas ensidigt endera form eller funktion medan de tekniska förutsättningarna knappt analyseras alls.⁶⁷ Även här understryks således att ett perspektiv inte ensidigt kan överordnas andra om en hållbar stad ska kunna skapas.

Restaurering och förvaltning: Miljonprogrammet som framtida utmaning

Vikten av aktiv förvaltning betonas av forskningen. Flera forskare ser en stor framtida utmaning här, inte minst när det gäller den förestående renoveringen av miljonprogrammets förorter. Dels står de största miljövinsterna att finna i förvaltningen av den redan byggda staden. Dels finns möjligheten att här utveckla nya former för brukarmedverkan och medborgardialog i tidiga skeden. Att möta medborgarna i tidiga skeden har som framgångsrik forskningsbelagts vara en framgångsrik metod. Segregationen har visserligen bestått men

⁶⁶ From sid. 48, Forum för miljöforskning 2010, Johansson & Mattsson sid. 19, 42, Nolmark, Henrik: *Re-thinking Sustainable Urban Development in an Era of Globalisation, Resource Constraints and Climate Change; The Mistra Difference*, 2007 sid. 4, Olsson & Törnquist sid. 15, Svensson sid. 8, 10.

⁶⁷ Beredningsgruppen.

många utsatta områden har på lång sikt också blivit bättre områden att bo i. Det främsta skälet har varit att förvaltningen utökats och förbättrats.⁶⁸

Forskning kring ny byggnadsteknik i vilken man även försöker ta till sig erfarenheter från såväl äldre traditionellt byggande som 1900-talets byggnadsmetoder kan resultera i kunskap med relevans för nyproduktion.⁶⁹ Kopplingen mellan ekologisk hållbarhet och social och kulturell resiliens, ett eftersatt forskningsområde idag, kan studeras.⁷⁰

Här finns också chansen att forskningsmässigt belägga – eller vederlägga – övertygelsen som många gånger finns inom den bolagiserade allmännyttan, att satsningar för att befrämja socialt hållbar utveckling i resurssvaga bostadsområden är långsiktigt lönsamt också ur ett företagsekonomiskt perspektiv. Här saknas empiriska belägg idag.⁷¹

Behov av mångdisciplinär forskning

Förvaltningsfrågorna bör, enligt forskarna, hanteras tvärsektoriellt eftersom de berör såväl sociokulturella hållbarhetsfrågor, som ekologisk och teknisk/ekonomisk hållbarhet.⁷²

Forskning kring reparation och restaurering som tillfredsställer både antikvariska och byggnadstekniska krav, kan ge kunskap som i förlängningen kan leda till bättre resurshushållning inom byggande.⁷³

Ekologisk restaurering i stadslandskap blir allt vanligare men forskning om hur man skapar nya syntetiska men fungerande urbana ekosystem är ännu kraftigt eftersatt i Sverige. Likaså saknas kunskap om ekologin bakom olika ekosystemtjänster. Områden som är särskilt intressant att beforska mot bakgrund av den forskning som idag betraktar staden som ett ekosystem. Stadsnaturen producerar många ekosystemtjänster som är av direkt nytta för staden och som ofta är gratis, till exempel luftrening, bullerdämpning och möjligheter till rekreation. Alltså faktorer som har stor bäring på människors sociala och kulturella liv. Idag är det ingen som vet vilken mångfald av arter som krävs för att ett ekosystem ska fungera. Eftersom hållbar utveckling bland annat handlar om att säkerställa produktionen av ekosystemtjänster på lång sikt, krävs ytterligare kunskap här. Ett annat eftersatt forskningsområde är forskning om kopplingen mellan människors välbefinnande och urban odling som är stort internationellt, men inte i Sverige.⁷⁴

⁶⁸ Beredningsgruppen, Gullberg sid. 25, Olsson & Törnquist sid. 10, Socialt hållbar utveckling... sid. 10, 63.

⁶⁹ Magnusson Staaf sid. 4.

⁷⁰ Nolmark sid. 4.

⁷¹ Socialt hållbar utveckling... sid. 13.

⁷² Beredningsgruppen.

⁷³ Magnusson Staaf sid. 4.

⁷⁴ Beredningsgruppen, Borgström sid. 2, 10, Nolmark sid. 4, 17.

Okritisk koppling mellan byggd miljö och livsvillkor

Sammanfattningsvis förknippas sociala kvaliteter idag ofta på ett okritiskt sätt till speciella bebyggelsemiljöer. Det finns en tendens att förstå stadsrummet som något externt som påverkar människan, och glömmer att människan genom att verka i och tillägna sig den byggda miljön också är dess medskapare. Resultatet blir att man definierar den ”problemfyllda förorten” som utgångspunkt från planering enbart från ett utifrånperspektiv, och bortser från kunskap om förorten hos dem som bor där, till exempel om de mänskliga kvaliteterna i den urbana miljön. Risk finns för att den byggda miljön anklagas för problem som har sociala orsaker.⁷⁵

Därför är den urbana formen, det vill säga möjliga rumsliga relationer mellan olika funktioner och verksamheter i stadsregionen på olika skalnivåer, ett nödvändigt inslag i analyser av den hållbara stadens förutsättningar och av hur olika processer i staden kan förändras.⁷⁶

Här behövs mer forskning om sammanvävningen av den fysiska miljön med de berättelser, inte nödvändigtvis positiva, som är knutna till ett område och som invånarna på platsen delar, och om de sociala band som finns mellan människorna på platsen. Platsen skapas av de människor som brukar den i ett ömsesidigt växelspel med platsen själv.⁷⁷

⁷⁵ Lilja & Perner sid. 14.

⁷⁶ Borgström sid. 10, Gullberg sid. 18, Johansson & Mattsson sid. 42, Lindgren sid. 18, Lilja & Perner sid 24, Svensson sid. 9.

⁷⁷ Svensson sid. 9-10.

Finansiella och strukturella förändringar

Övergången från statsstyre (government) till nätverkssamhälle (governance) har fått konsekvenser för hur livet i städerna och på landsbygden ser ut. Sedan 1980-talet pågår i Sverige också en privatiseringsprocess, där tidigare offentligt ägda verksamheter successivt övergår i privat ägo och allmännyttans hyresrätter omvandlas till bostadsrätter. Många offentliga verksamheter har omstrukturerats till att numera drivas i statlig, regional eller kommunal bolagsform. Forskning om vilka positiva eller negativa effekter dessa förändringar medfört och kommer att medföra för den långsiktiga sociokulturella hållbarheten på sikt saknas idag.

Från statsstyre till nätverkssamhälle

Många forskare hävdar att det nya sättet att styra staden via nätverk skapar ett demokratiskt underskott.⁷⁸ Ett exempel är det politiska inflytandet över stadsbyggnadsprocessen. Trots att kommunerna har det formella ansvaret för och rätten att besluta om detaljplaner, ligger initiativet idag ofta hos byggherren. När detaljplanearbetet ska inledas är det ofta avgränsat och anpassat till det aktuella projektet med avseende på exempelvis typ av bostäder och service. Även om kommunen aktivt tar fram planer för en medveten samhällsutveckling kan det vara svårt att hävda kommunens egna intressen i genomförandefasen. Kommunalt markägande är formellt sett fortfarande det kraftfullaste styrmedlet. Samtidigt handlar det om en förhandlingssituation mellan parter och kommunens styrka beror i hög grad på vilken efterfrågan som finns på byggbar mark.⁷⁹

OPS: Offentlig Privat Samverkan

Boverket varnar för att demokratiska underskott kan uppstå i så kallade OPS-projekt, alltså förändringsarbete av olika slag som sker i samverkan mellan offentliga och privata intressen. Partnerskapet får inte ersätta den representativa demokratin, till exempel genom utestängning av vissa grupper eller minskad insyn i projekten.⁸⁰ Denna spänning mellan å ena sidan planering i samverkan genom officiella och inofficiella nätverk mellan näringsliv, föreningsliv och offentlighet, och å den andra nödvändigheten av ett transparent, offentligt och demokratiskt beslutsfattande har uppmärksamats också ur ett bredare nordiskt perspektiv.⁸¹

⁷⁸ From sid. 32-34, 48.

⁷⁹ Socialt hållbar utveckling sid. 12-13.

⁸⁰ Socialt hållbar utveckling... sid. 65.

⁸¹ *Urban development – Nordic strenghts and challenges under the heading of a new global agenda*, NordForsk Policy Breifs 2007-3, Oslo 2007, sid. 48.

Bolagiseringen av allmännyttan och det ökade arbetet i nätverk och/eller partnerskap har gett de allmännyttiga bostadsbolagen en ny roll. Denna kan leda till uppbyggnaden av parallella organisationer och att viktiga beslut hamnar i slutna styrelserum och inte på politikernas bord. Forskare varnar också för risken att de boende blir alltför beroende av bolaget när det är inblandat i såväl arbete som boende och fritid.⁸²

Politiker-tjänstemän: relation under förhandling

I samtliga ovan nämnda exempel skapas individbaserade, intresserelaterade nätverk mellan kommun, näringsliv och intresseorganisationer med tjänstemännen som nav. Sammantaget har förändringarna medfört en omförhandling av den tidigare givna rollfördelningen mellan politiker, som formulerar politiken, och värderingsfria tjänstemän som objektivt verkställer politikernas beslut. Forskning har bekräftat att en förändring är nödvändig för att säkerställa demokratiskt inflytande i beslutsprocesserna. Däremot finns fortfarande inte tillräckligt med forskning om vilka nya organisationsformer som krävs och om hur framtida rollfördelningar mellan politiker och tjänstemän skulle kunna se ut. Forskningsprojektet *Den uthålliga staden* har befast att ett framgångsrikt samspel mellan politiker och tjänstemän karaktäriseras av en öppen och sökande process, olik den som idag karaktäriserar de flesta nämnder och utskott.⁸³ Något som framhållits också av praktiker i konkreta stadsomvandlingsprojekt.⁸⁴ Kommunekologer beskriver att bättre möjligheter för dem skapas genom en demokratisk och öppen organisation med klara arbetsrutiner där det finns respekt och lyhördhet för flera olika sorters kunskap. Arbetet är svårare i förändringströga, sektorsuppdelade organisationer som accepterar marginalisering av både kunskap och aktörer.⁸⁵

⁸² Olsson & Törnquist sid. 45, 50-51.

⁸³ Nolmark sid. 4, Lindgren sid. 10-12.

⁸⁴ Sällström sid. 38.

⁸⁵ Lindgren sid. 48.

Finansiella, strukturella och hierarkiska hinder

Finansiella, strukturella och hierarkiska hinder för forskningen om en mer hållbar stadsutveckling finns såväl inom forskningsområdet självt, som för praktikens tillämpning av forskningens resultat. Vissa hinder har angetts av både forskningen och praktiken, till exempel behovet av ömsesidigt informationsutbyte, gemensamma formella och informella mötesplatser och fler tvärssektoriella projekt utförda av forskare och praktiker gemensamt. Hindren uppges för båda gälla även finansiella och administrativa strukturer, även om dessa tar sig olika uttryck beroende på om de appliceras på forskning eller på praktik.

Forskningsspecifika hinder

Störst bland de brister som entydigt framhålls av forskarsamhället är bristen på möjligheter att finansiera grundforskning. Det finns i underlagsmaterialet en påtaglig längtan efter fler möjligheter till sådan forskning som primärt initieras av forskarens egen nyfikenhet och intresse. I likhet med inom tillämpad forskning sker inom grundforskningen ett systematiskt och metodiskt sökande kunskap och nya idéer, men, för grundforskningen finns ingen på förhand bestämd tillämpning i sikte. Här kan det alltså finnas en skillnad mellan den forskning som forskarsamhället vill lyfta fram som särskilt relevant, och den forskning som anslagsgivarna inom ramen för sina uppdrag har befogenhet att initiera och finansiera.

Till de forskningsspecifika brister som framhålls hör även bristen på baskunskaper, alltså rena fakta, att forska vidare på. Som konkret exempel kan nämnas den brist på kunskap om förhållandena i små och mellanstora svenska städer som lyfts tidigare i rapporten, och som skulle kunna utgöra jämförelseunderlag för exempelvis den segregationsforskning som finns om Sveriges större städer.

Framhållas kan också en frustration bland forskarna inom samhällsvetenskap och humaniora över naturvetenskapernas och de ekonomiska vetenskapernas formuleringsprivilegium. Dessa uppfattas ha tolkningsföreträde, såväl inom samhället och politiken som inom forskarsamhället i stort, vilket på ett negativt sätt anses påverka utvecklingsmöjligheterna för forskningsområdet långsiktigt hållbar stadsutveckling med särskild betoning på social och kulturell hållbarhet.

Detta förhållande är inte forskningsmässigt belagt, men en inom stora delar av forskarsamhället upplevd sanning.

Naturvetenskapernas paradig

Naturvetenskap baseras ofta på kvantitativa, objektivt mätbara fakta medan samhällsvetenskaperna ofta baseras på kvalitativa, mer svårämätbara värden som bedömningsgrund

för exempelvis historisk signifikans, kulturell betydelsebildning, maktrelationer och sociala konflikter.⁸⁶

Så länge som naturvetenskaperna innehar formuleringsprivilegiet, något som bland annat de stora dagstidningarnas vetenskapsjournalistik är uttryck för, är risken att samhällsvetenskaperna undermedvetet underordnas det naturvetenskapliga paradigmet. En ökning av de offentliga forskningsmedlen betyder därför inte med nödvändigtvis att fler innovativa projekt formuleras.⁸⁷ Underlagsmaterialet ger inte uttryck för uppfattningen att samhällsvetenskap och humaniora medvetet underordnas naturvetenskapernas paradigm, men för att detta är en i samhället så internaliserad sanning att perspektivet omedvetet ofta tillämpas oreflekterat.

Flera underlagslämnare framhåller också att ett antal forskningsområden, däribland arkitekturforskningen, fått stryka på foten sedan tidigare självständiga forskningsråd slagits ihop. Boverket konstaterar i sin rapport att anslagen till socialt inriktad samhällsplaneringsforskning minskat till en bråkdel av vad som fanns före sammanslagningen till Formas 2001.⁸⁸

Den ekonomiska forskningens paradigm

Om samhällsvetenskaperna generellt upplever sig vara underordnade naturvetenskaperna, råder hierarki också inom samhällsvetenskaperna. Ekonomisk forskning prioriteras här framför andra inriktningar. Det ekonomiska forskningsparadigmet dominerar politikens förståelse av den samhällsvetenskapliga forskningen, vilket uppfattas som problematiskt bland annat för att angreppssätten inom ekonomisk forskning ofta skiljer sig från dem inom övrig samhälls- och humanvetenskaplig forskning.⁸⁹ Sveriges Arkitekter gör i sammanhanget tolkningen att arkitekturforskningen sedan den omnämnda myndighetssammanslagningen inte underordnas bara naturvetenskaperna utan även samhällsvetenskaperna. Arkitekturforskningen bedöms främst utifrån sin relevans för praktiken och inte som ett forskningsområde värt att utveckla även teoretiskt, i sin egen rätt.⁹⁰ Noterbart i sammanhanget är att de forskningsansökningar från arkitekturområdet som lämnades in för bedömning till Formas utlysning *Samordnad stadsutveckling* både bedömdes hålla en oacceptabelt låg vetenskaplig nivå, och vara svåra att förstå för icke arkitekter.⁹¹ En förklaring kan vara brist på kunskap om arkitekternas egen arbetsmetod, research-by-design, som är att jämföras med konstnärlig utforskning. Forskningsfrågor, metoder och resultat måste emellertid bära vetenskapligt även vid en tvärdisciplinär vetenskaplig bedömning. Mer forskning om vad research-by-design innebär behövs därför,

⁸⁶ Listerborn, MSSS sid. 28, 33 Svensson sid. 11, Sveriges Arkitekters program... sid. 1.

⁸⁷ Sveriges Arkitekters program... sid. 3, MSSS sid. 28.

⁸⁸ Lilja & Pemer sid. 45.

⁸⁹ MSSS sid. 32.

⁹⁰ Sveriges Arkitekters program... sid. 1-2, 11.

⁹¹ Beredskapsgruppen. I gruppen motsätter sig bara en forskare bestämt denna uppfattning.

liksom om och i så fall på vilket sätt denna kan bidra till utvecklingen av den hållbara staden.⁹²

Olika prioriteringar på forskningsråd respektive universitet

Staten stöder idag forskning dels genom anslag till olika forskningsråd, dels genom anslag till universitet och högskolor.

Forskningsråden ger finansiellt stöd till forskning genom öppna utlysningar, riktade utlösningar och ibland även olika former av miljöstöd, till exempel universitetsanknutna forskarskolor. Beviljandegraden för ansökningarna är dock ofta så låg som tio procent, det vill säga endast en av tio ansökningar beviljas forskningsanslag.

För forskning vid universiteten står fakultetsmedel till förfogande. Möjligheterna att bedriva forskning inom ramen för olika tjänster upplevs dock av många disputerade universitetsanställda vara ytterst begränsade, då tiden för egen forskning minskat parallellt med att kraven på mer undervisning och fler administrativa uppgifter ökat. Universiteten erbjuder vidare mycket få fasta tjänster. Detta medför, trots att möjligheten att söka finansiering via olika privata forskningsstiftelser också finns, att många medelålders, potentiellt produktiva forskare idag har svårt att få finansiering för egna projekt.

Möjligheterna för forskare inom samhällsvetenskap och humaniora att göra karriär inom det privata näringslivet bedöms som ytterst begränsade. De långa ledtiderna för att få fram tillämpbar kunskap medför att det i praktiken bara är samhället som bedöms ha tillräckliga resurser att ta det långsiktiga ansvar för kunskapsutvecklingen som krävs.⁹³

Det är mot bakgrund av ovan nämnda strukturella förhållanden som längtan efter större möjligheter till grundforskning, även kallad fri forskning, ska förstås.

Korta anslagsperioder

Bristen på grundläggande kunskap inom området långsiktigt hållbar stadsutveckling medför långa startsträckor för de forskningsprojekt som beviljas finansiering. Treåriga forskningsanslag anses i detta perspektiv vara för kortsiktiga för att få fram relevanta resultat. Underlagsmaterialet framhåller samfällt tidsaspekten som nödvändig för all forskning, men betonar samtidigt vikten av att långsiktigt stöd särskilt prioriteras till sådan forskning som befinner sig i ett initialske. Hit räknas forskningsområden som stadsforskning och

⁹² Beredningsgruppen, Johansson och Mattsson sid. 14-15, Sveriges Arkitekters program... sid. 1. En av Sveriges mest tongivande forskare inom stadsforskningsområdet, Anders Gullberg, framhåller som ende forskare i underlagsmaterialet uppfattningen att arkitektens betydelse för hållbar utveckling förefaller vara kraftigt övervärderad. "I vart fall bör arkitektur- och designfrågornas stora betydelse inte tas för given utan snarare bli föremål för analys och empiriska studier." Gullberg sid. 19.

⁹³ Johansson & Mattsson sid. 30, MSSS sid. 29, 41-42, Sveriges Arkitekters program... sid. 2-3.

långsiktigt hållbar stadsutveckling, där perioder om minst fem och ibland tio år bedöms vara helt nödvändiga för att ny kunskap ska kunna genereras och hållbara forskningsmiljöer byggas upp. Det tar tid att komma fram till vilken fråga som är den mest relevanta att beforska, tid att bygga upp tvärdisciplinära samarbeten och tid att bygga upp mångdisciplinära forskningsmiljöer. Möjligheten att få finansiering är också extra nödvändig för att sådana ambitioner idag inte räknas som akademiskt meriterande. Tidsaspekten gäller även sättet att tänka. Med ett mer långsiktigt perspektiv förändras ofta synen på vad som är effektivt, optimalt och relevant.⁹⁴

Politiserad forskning

Det politiska intresset för segregationsfrågan, kopplad till särskilt utsatta förorter, innebar att forskningen under 1980- och 1990-talen flyttades från den akademiska till den för storstadspolitiken utredande arenan. De ”samplingsmetoder” som användes för att ta fram underlag för de olika politiska satsningarna omöjliggjorde analys av resultaten med koppling till frågor om till exempel grannskapets och den byggda miljöns betydelse. Forskningen om segregation och byggd miljö blev som en följd av detta alltmer utarmad. Kopplingen har idag varit så långvarig att etablerade forskare ser en risk för att unga forskare associerar samhällsvetenskaplig hållbarhetsforskning med uppdragsforskning - forskning som utförs på uppdrag av myndigheter och näringsliv - så starkt att inte vill söka sig en framtid inom forskningsfältet. Vissa forskare uppfattar till och med att det primära syftet med myndigheternas forskningsutlysningar, och sakkunniggruppernas bedömningar, är att se till att forskningen som får finansiering tillfredställer politikens agenda.⁹⁵

Sveriges Arkitekter bedömer att samhällsbyggnadssektorn präglas av en så lång tradition av statlig styrning att den själv inte längre vet hur den ska ta ansvar för sin kunskapsförsörjning och sitt utvecklingsarbete.⁹⁶

Anslagsanpassade projekt

Vare sig dessa föreställningar är sanna eller osanna, medför de idag en risk för självcensur inom forskarsamhället. Några forskare avstår helt från att söka anslag eftersom de anser sig chanslösa i konkurrensen om de inte anpassar sig till politikens krav. Bara en text i underlagsmaterialet till den här rapporten framhåller specifikt att efterfrågan från myndigheter och organisationer ofta drivit fram nya kunskapssammanställningar och därmed ny kunskap vilken positivt gynnat forskning om exempelvis den långsiktigt hållbara staden.⁹⁷

⁹⁴ Beredningsgruppen, Johansson & Mattsson sid. 35, 42, Lindgren sid. 59, MSSS sid. 38-39, Socialt hållbar stadsutveckling sid. 12.

⁹⁵ Beredningsgruppen, Borgström sid. 2, Lilja & Pemer sid. 6, MSSS sid. 28, 32, 41, Olsson & Törnquist sid. 12.

⁹⁶ Sveriges Arkitekters program... sid. 8.

⁹⁷ Borgström sid. 3.

Övriga framhåller i stället myndighetsstyrningen som ett hinder. Dessa synpunkter bör delvis läsas som partsinlagor i en pågående polemik om framtida finansieringssystem mellan forskningsråd och forskarsamhälle. Icke desto mindre får nuvarande förhållanden konsekvenser för såväl forskningen som samhället i stort. I bedömningar som gjorts av bland andra Formas anlitade utländska experter, observeras att många svenska forskningsansökningar med avseende på långsiktigt hållbar stadsutveckling anlägger en dubbel strategi i hopp om bättre möjligheter att kunna tillförsäkra sig medel. De tycker sig se att problemställningar formuleras endast för att forskarna vet att de är intressanta för den eller de medfinansierande myndigheterna. Detta riskerar att utarma forskningen. Forskarnas fokus förskjuts från vad som är det relevanta i projektet och kvaliteten i ansökningarna tunnast ut.⁹⁸

En fråga om trovärdighet

Sammanfattningsvis har eller riskerar politiken och myndigheterna här ett trovärdighetsproblem gentemot forskarsamhället som bör analyseras. Omvänt bör forskarsamhällets bitvis bristande tilltro till forskningsfinansiärerna studeras, för att få klarhet i vad mån denna grundas på fakta eller fördomar. Den ömsesidiga brist på förtroende som måste sägas föreligger idag, utgör sannolikt redan i sig hinder för forskning om den långsiktigt hållbara staden, både den med särskilt fokus på kulturell och social hållbarhet och mer generellt. Underlagsmaterialet till denna rapport ger uttryck för att intressanta förslag på forskningsprojekt under nuvarande förhållanden inte ens formuleras.⁹⁹

Praktikspecifika hinder

Som framgått ovan råder hierarkiska, finansiella och strukturella konflikter inom och mellan såväl enskilda som olika forskningsområden. Dessa konflikter återspeglas i den kommunala och statliga förvaltningspraktiken, bland annat då forskningsresultat om långsiktigt hållbar stadsutveckling skall appliceras.

Den tekniska och ekonomiska hållbarhetsaspektens paradigm

Frågan om det över huvud taget möjligt att omforma marknadsekonomin så att den gynnar en hållbar utveckling har väckts. Likaså frågor om hur långtgående inskränkningar i marknadsekonomin på ett hållbart sätt skulle kunna kombineras med i Sverige rådande demokratisyn, vilken av forskarsamhället, som framgått, bedömts vara gynnsam för utvecklingen av den långsiktigt hållbara staden. Forskningen har belagt att den kommunala näringspolitiken genomsyras av ett traditionellt tillväxt- och exploateringstänkande. Föreligger satsningar på hållbar utveckling ligger de i linje med så kallad ekologisk

⁹⁸ Beredningsgruppen, MSSS sid. 31.

⁹⁹ Beredningsgruppen.

modernisering, det vill säga ekonomiska och ekologisk/tekniska åtgärder ses som tillräckliga för att åstadkomma ett hållbart samhälle. Miljövärden till exempel, blir synliga främst när de är möjliga att uttrycka i ekonomiska termer, och etiska aspekter på långsiktighet underordnas kortsiktiga, ekonomiska värden.¹⁰⁰

Den kommunalpolitiska praktiken koncentreras också ofta till frågor och ärenden av ”akut” karaktär eller till sådant som är aktuellt inom den föreliggande mandatperioden. Detta gynnar inte långsiktigt hållbara utvecklingsfrågor. Forskarna får genom medierna ofta kännedom om politikens agenda, men politikerna mer sällan om forskningens, vilkens långsiktighet och resonerande, nyanserade förklaringar kan ha svårt att nå genom mediebruset fram till politiken. När politiken, vilket förekommer, initieras genom folkopinioner som fått medialt genomslag, blir detta en svaghet.¹⁰¹

Sektorsindelning hindrar helhetsseende

Den starka sektorsindelningen som ofta präglar yrkes- och förvaltningsstrukturerna på exempelvis kommunal nivå, uppfattas av forskningen som ett stort problem. Beslut som kräver helhetsseende måste fattas på många olika ställen och av många olika ansvariga. Hållbarhetsfrågorna blir därmed fragmenterade. Miljöföreträdare ser ofta andra tjänstemän i kommunen som bromsklossar för förändring medan politikerna är mer positiva när det gäller exempelvis integrering av miljöfrågor. Kommunikationen mellan miljötjänstemän och till exempel planerare uppfattas många gånger som skenprocesser.¹⁰²

Boverket lyfter därtill den konfliktsituation som kan råda mellan politiken på nationell respektive lokal nivå och frågar sig om det i realiteten finns utrymme att tillmäta angelägna kommunala sociala hållbarhetsintressen en rimlig tyngd i avvägningen gentemot riksintressen. Ett exempel från Göteborg, där en planerad gång- och cykelväg som syftade till att knyta ihop staden över Göta älv hamnade i konflikt med färjetrafiken, illustrerar ett fall där detta inte var möjligt.¹⁰³

¹⁰⁰ From sid. 8, Gullberg sid. 9, Lindgren 11, 31-32.

¹⁰¹ Lindgren sid. 47, MSSS 43, Sveriges Arkitekters program... sid. 3.

¹⁰² Lindgren sid. 11, 44.

¹⁰³ Socialt hållbar utveckling... sid. 13, 69. I underlagsmaterialet analyseras främst förhållandena som råder inom kommunal, regional och statlig förvaltning, satt i relation till olika brukargrupper, och vilka effekterna av dessa blir eller kan bli för den långsiktigt hållbara staden. Vilken forskning som eventuellt pågår om hur den privata marknaden och näringslivet påverkar långsiktigt hållbar stadsutveckling och sociokulturella aspekter på kort och lång sikt berörs inte i materialet.

Planprocessen – en arena för konflikt

Vikten av brukarmedverkan i tidiga skeden av förändringsarbete har lyfts ovan. Denna är en central parameter också för att icke-akademiker har begränsade möjligheter att delta och påverka på sina egna villkor, vilket är en fråga som ytterligare behöver analyseras.¹⁰⁴

Medborgarperspektivet är dock i någon mån beforskat, till skillnad från övriga aspekter på planprocessen som inte analyserats ur ett makt- och konfliktperspektiv, till exempel mellan miljö- och planlagstiftning, allmän platsmark och gemensamhetsanläggningar, och det maktspel som ofta utövas inom ramen för plan- och bygglagen (PBL). Ett maktspel som praktiker ute i förvaltningarna har stor kännedom om, men idag många gånger saknar redskap för att komma åt. Konsekvenserna av planeringsverksamheten har alltså analyserats medan forskning saknas om planeringsverksamheten i sig. Här behövs nytt fokus vid stadsutvecklingen också som profession och handling, inte bara vid dess följdproblem.¹⁰⁵

Gemensamma hinder för forskning och praktik

Av de hinder för långsiktigt hållbar stadsutveckling som anses vara gemensamma för såväl forskare som praktiker uppges, som angetts, behovet av ömsesidigt informationsutbyte, gemensamma formella och informella mötesplatser och fler tvärsektoriella projekt utförda av forskare och praktiker gemensamt vara störst.

Få möjligheter till tvärsektoriella samarbeten

Forskningsprojektet *Den uthålliga staden* hör till dem som dragit slutsatsen att bristen på tvärsektoriella samarbeten är ett av de största hindren för långsiktigt hållbar stadsutveckling.¹⁰⁶ Tvärsektoriella, integrerade samarbeten och disciplinärövergripande forskningsprojekt som gärna också blandar forskare och praktiker framhålls av detta, liksom av många andra, som högprioriterat.¹⁰⁷ Ett sådant forskningsprojekt skulle kunna vara miljöinsatser som försöker engagera allmänheten med en fortlöpande medverkan av forskare som studerar processen och föreslår förändringar under förloppets gång (action-cum-research).¹⁰⁸ Arkitektur- och planerarmiljöerna bör som helhet engageras för projekt av samma tvärvetenskapliga relevans som idag finns inom ”ekologi-vetenskaperna”.¹⁰⁹ Samtidigt börjar vissa forskare nu också ifrågasätta den ämnesövergripande forskningens egenvärde

¹⁰⁴ MSSS sid. 29.

¹⁰⁵ Beredningsgruppen.

¹⁰⁶ Lindgren sid. 11.

¹⁰⁷ Forum för miljöforskning 2010, Johansson & Mattsson sid. 32-33, Magnusson Staaf sid. 8, MSSS sid. 29, Svensson sid. 27, Forskningsstrategi för miljöteknik... sid. 45, 48.

¹⁰⁸ Gullberg sid. 24.

¹⁰⁹ Beredningsgruppen.

och efterlysa belägg för att samhällsbyggnadsforskning verkligen blir mer framgångsrik om den är tvärvetenskaplig. Finns evidens för att resultaten blir bättre?¹¹⁰

Även här behöver begreppen preciseras för att vara användbara. Vad som menas med ”integrerade projekt” måste specificeras utifrån varje enskild situation. Talar man om integrerad forskning måste man exempelvis skilja på sektorsövergripande forskning och praktiska sektorsövergripande projekt, där forskning kan vara en del. Projekt som inbegriper forskare och praktiker medför inte med automatik att forskningen sker integrerat.¹¹¹ Här behöver metoder utvecklas för att få bättre helhetsresultat.

Mötesplatser saknas

Lyfts i sammanhanget görs också behovet av fler formella och informella sammanhang där forskare och praktiker mer vardagligt kan mötas i konkreta projekt och för tvärdisciplinära och interdisciplinära forskargrupper att utvecklas. Här ligger de administrativa myndigheterna idag längre fram än universiteten, där ännu mycket liten vikt läggs vid att utveckla sådana miljöer.¹¹² Till de mötesplatser mellan forskare och praktiker som har arrangerats av administrativa myndigheter och forskningsråd hör bland annat seminarier och symposier inom ramen för Delegationen för hållbara städer och Forum för miljöforsknings arbete, det senare med Delegationen för hållbara städer, Formas, Mistra och Naturvårdsverket som arrangörer. Forum för miljöforskning har sedan 2008 arrangerat årliga seminarier där den hållbara staden på olika sätt satts i fokus.¹¹³ Till de tillfälliga mötesplatser för forskare och praktiker som arrangeras av universiteten hör bland annat Stadsbyggnadsakademien vid KTH:s arkitekturskola.¹¹⁴ Det behov som understryks i underlagsmaterialet gäller emellertid mötesplatser av mer långsiktig karaktär i konkret upplagda gemensamma projekt, om än tillfälliga.

Kommunikation och kunskapsöverföring brister

Sker inte tvärssektoriella projekt som involverar forskare och praktiker bedöms risken öka för att forskarsamhället sluter sig inom sig självt. Det ser eller förstår inte hur deras forskning kan utmana och berika praktiker, politiska beslutsfattare, föreningar och företag. Inte heller ser de riskerna med att de genom att isolera sig stöter bort potentiella forskningsfinansiärer.

¹¹⁰ Beredningsgruppen, Johansson & Mattsson sid. 43.

¹¹¹ Johansson & Mattsson sid. 26.

¹¹² Johansson & Mattsson sid. 43, MSSS sid. 50.

¹¹³ Vatten (2008), Giftfri miljö (2009), Staden (2010), Maten (2011). Se vidare ”Dokumentation tidigare konferenser”, *Forum för miljöforskning*:

<http://www.trippus.se/eventus/info/infopage.asp?MenuID=21107&c=55567855676150492F39636F513054397965434E7548506E47555531507835632F5878555664526C61636B374F4F5969547035322B46537254437564542F517A>, tillgänglig 2011-01-30.

¹¹⁴ ”Stadsbyggnadsakademien”, KTH: <http://www.kth.se/abe/samhalle/stadsbyggnadsakademien>, tillgänglig 2011-01-30.

På praktikersidan ökar i motsvarande mån risken för att ny kunskap till stöd för en långsiktigt hållbar stadsutveckling inte når fram och börjar tillämpas, och att metoder som inte längre har relevans fortgår i bruk. En komplikation i sammanhanget är svårigheten att översätta de olika professionella språk som råder mellan disciplinerna.¹¹⁵

Här finns ett stort och eftersatt forskningsbehov om hur kommunikation och implementering av kunskap om långsiktigt hållbar stadsutveckling fungerar och om metoder för hur kunskapsöverföringen mellan forskare nationellt och internationellt, mellan forskning och praktik respektive praktik och forskning kan förbättras.¹¹⁶ Vikten av en attitydförändring påtalas också för såväl forskningen som praktiken. Forskare bör utbildas i presentationsteknik och betrakta det som en kunskapsutveckling i sig, snarare än som en fördumning av egna forskningsresultat.¹¹⁷ Svensk forskning har rönt uppskattning såväl nationellt som internationellt för sin många gånger tvärdisciplinära inriktning, och svenska myndigheter motsvarande uppskattning för sina medvetet tvärdisciplinära forskningsutlysningar.¹¹⁸

Vad som saknas, såväl i forskningen som i forskningsutlysningarna, är medvetna globala perspektiv vilka entydigt efterlyses i såväl de internationella som svenska forskarnas underlagsmaterial.¹¹⁹ Ett vidgat perspektiv behövs både för att få en tillräcklig förståelse för resursperspektivet men också för att få insikter i vilka marknader som finns för svensk hållbarhetsforskning och miljöteknik.¹²⁰ Svensk forskning har ofta uppmärksammat riskerna med att okritiskt överföra resultat från utländska studier till svenska förhållanden. Frågan om resultaten från exempelvis nordamerikansk forskning, där frågor som rör boendeinflytande, brukarmedverkan och olika former av finansiella partnerskap sedan länge bedrivs med en privatiserad marknad som referensram, i takt med den pågående samhällsliga strukturomvandlingen blivit mer relevanta som jämförelsematerial även för svensk forskning återstår att besvara.

Idag tycks det naturligt att försöka utveckla ett direkt medborgerligt deltagande lokalt medan dimensionen global rättvisa knappast förekommer alls. Ändå är det globala perspektivet nödvändigt för att förstå hur Sverige påverkas av förhållandena i resten av världen, och vilken åverkan svensk stadsutveckling och stadsliv gör i ett större perspektiv. Som en forskare påpekat myntades begreppet ”just sustainability” – rättvis hållbarhet – i syfte att koppla samman social rättvisa med ekonomisk och ekologisk hållbar policy och praktik. Det

¹¹⁵ Lindgren sid. 45, MSSS sid. 29, Sällström sid. 6.

¹¹⁶ Borgström sid. 10, Forum för miljöforskning 2010, Johansson och Mattsson sid. 30-31,43, Nolmark sid. 15, MSSS 42-43.

¹¹⁷ MSSS sid. 43.

¹¹⁸ Beredningsgruppen.

¹¹⁹ Beredningsgruppen, Lindgren, Listerborn, MSSS.

¹²⁰ Forskningsstrategi för miljöteknik sid. 48.

är helt enkelt varken rättvist eller önskvärt att den ekologisk och ekonomisk hållbarhet ökar om det sker till priset av växande sociala klyftor i världen.¹²¹

¹²¹ Gullberg sid. 6.

Sammanfattning

Syftet med den här rapporten är att besvara tre frågor: Vilka är de största framtida forskningsbehoven om långsiktigt hållbar stadsutveckling? Varför är forskningsbehoven störst just här? och Hur kan dessa forskningsbehov tillgodoses på kort och på lång sikt?

Svaren baseras på underlag som tagits fram av Formas i samarbete med Boverket, Riksantikvarieämbetet samt Arkitekturmuseet, och relateras till de forskningsbehov som år 2004 klarades genom Formasrapporten *Kunskapsammanställning – Långsiktigt hållbar stadsutveckling*. Då var fokus långsiktigt hållbar stadsutveckling i ett brett perspektiv. I enlighet med regeringsuppdraget har koncentrationen denna gång lagts vid de sociala och kulturella aspekterna av hållbarhetsbegreppet.

Vem forskar om hållbar stadsutveckling?

En jämförelse med tidigare kunskapsammanställning visar att vissa framsteg skett. Den största positiva förändringen märks inom forskningen med inriktning på klimat- och energifrågor, ekosystemtjänster och miljöekonomi – det område inom hållbarhetsforskningen där det finansiella stödet också ökat mest. De jämförelsevis unga forskningsmiljöerna vid Stockholm Resilience Center, grundat 2007 vid Stockholms universitet, och Graduate School for Energy vid Institutionen för energiteknik vid Kungliga Tekniska Högskolan (KTH), framhålls idag av såväl svensk som internationell expertis vara förebildliga för sin medvetet tvärdisciplinära inriktning.

Forskningsområdet socialt hållbar stadsutveckling har stärkts. Bland annat har forskningen om förändringsprocesser, maktrelationer och intressekonflikter intensifierats. Idag finns inom Sverige tvärdisciplinära forskningsmiljöer om socialt hållbar stadsutveckling i Uppsala/Gävle, Stockholm, Malmö och Göteborg. Forskning inom enstaka ämnen inom området sker också på andra håll, till exempel i Örebro och Linköping.

Avslutningsvis har forskningen om vissa kulturella aspekter av hållbarhetsbegreppet inletts, till exempel vid Centrum för kommunstrategiska studier i Linköping som intresserar sig för kulturell infrastruktur.

Framtida forskningsbehov

En jämförelse med de forskningsbehov som kartlades 2004 visar samtidigt att flera av de då definierade forskningsbehoven kvarstår idag, men har genom ökad kunskap inom exempelvis området segregationsforskning också kunnat preciseras ytterligare.

Det innebär att ett stort behov av forskning föreligger som anlägger en helhetssyn på vad långsiktigt hållbar stadsutveckling är och på forskning som problematiserar hållbarhetsbegreppet; det vill säga forskning som på olika sätt kan synliggöra hierarkier och maktrelationer mellan bland annat ekonomisk, ekologisk, social och kulturell hållbarhet, och mellan stad och land. Vidare framhålls behovet av långsiktighet, som dels gör det möjligt att fylla den endisciplinära forskningens kunskapslyckor med disciplinärövergripande forskning och dels ger en möjlighet till fördjupning inom endisciplinär forskning. Inom båda områdena forskningsprojekt som involverar både teoretiker och praktiker vara av stor betydelse. Vikten av implementering av kunskap och forskning om hur kunskapsöverföring går till lyfts också fram.

Hinder för långsiktig forskning

Av underlagsmaterialet framgår att forskarsamhället ser vissa finansiella, strukturella och hierarkiska hinder vid universiteten och inom forskningsfinansieringen. Det rör bland annat tjänstetillsättningar och arbetsförhållanden vid universiteten. Inom ramen för sina nuvarande uppdrag har forskningsråden begränsade möjligheter att avhjälpa dessa hinder. Forskare inom samhällsvetenskap och humaniora menar också att deras vetenskapsområden underordnas naturvetenskapernas och de ekonomiska samhällsvetenskapernas paradig.

Forskarsamhället betonar även vikten av längre anslagsperioder, i synnerhet för området långsiktigt hållbar stadsutveckling som är under uppbyggnad. Tidsaspekten för att bygga upp bärkraftiga tvärvetenskapliga forskningsmiljöer, där även forskning och praktik kan mötas, anges till mellan fem och tio år. De ovan nämnda tvärvetenskapliga forskningsmiljöerna inom ekologi- och teknikområdet framhålls här som berömvärda exempel på nybildade forskningsmiljöer inom området. Det nyligen startade Mistra-finansierade Urban Futures vid Chalmers i Göteborg är ett exempel på en forskningsmiljö inom stadsutvecklingsområdet som har stor potential.

Behov av teoretiska angreppssätt

De kunskapsluckor som kartläggs i sammanställningen berör alltså både mer teoretiskt inriktad forskning och forskning som är inriktad på att få fram praktiskt tillämpbara resultat. Oaktat inriktning råder bland forskarna samsyn om att de mest grundläggande frågorna inom området långsiktigt hållbar stadsutveckling kvarstår att beforska: Vad menas med hållbar stadsutveckling? Vilka maktrelationer råder mellan forskning, politik och praktik och mellan medborgare av olika sociala kategorier?

Precis som dessa frågor i ett forskningsperspektiv måste klaras ut lokalt och i varje enskild situation för att inte förlora sin bäring, måste frågan om vilka forskningsbehov som är störst

preciseras och konkretiseras utifrån varje enskild disciplin och enskilt projekt. Såväl det svenska som internationella forskarsamhället ser att begrepp som ”långsiktigt hållbar stadsutveckling” är retoriskt användbara inom politiken. Likväl understryker de samfällt att begreppet, utan att kontextualiseras, blir oanvändbart för forskning. Att bristen på kontextualisering av vad ”långsiktigt hållbar stadsutveckling” innebär då det används av samhället i stort, ses här som en möjlig bidragande förklaring till att överexponeringen av globala, regionala och lokala resurser fortsätter - trots att såväl lagstiftning som policydokument världen över i stort har anammat hållbarhetstänkandet.

Forskningsbehov om social hållbarhet

Dominerande inriktning inom social hållbarhetsforskning har under senare år varit den så kallade segregationsforskningen. Den har bland annat medfört att det idag finns god kunskap om hur och varför segregationen uppstått i svenska storstäder. Detta har i sin tur synliggjort kvarvarande forskningsbehov, framförallt kring varför segregationen har bestått och kring förhållandena i små och mellanstora svenska städer. Sådana kunskaper behövs för att jämförande studier mellan städer med olika förutsättningar ska kunna bli möjliga. Här saknas också studier som pågått över längre tid för att få kunskap om hur till exempel avfolkning, förtätning och utglesning påverkar förutsättningarna för den långsiktigt hållbara staden. Gentrifieringsforskning, som internationellt är ett självklart och omfattande forskningsområde, finns knappast i Sverige. Detta medför bland annat att segregation och gentrifiering inte studeras som delar av samma process. Centralt är att socialt hållbar stadsutveckling i sammanhanget definieras både som en process och ett tillstånd. Med det perspektivet betraktas staden inte längre som en samling hus, människor och infrastrukturer, utan som ett komplicerat knippe processer.

Forskningsbehov om kulturell hållbarhet

Kulturvetenskapliga perspektiv saknas i princip helt inom svensk hållbarhetsforskning idag. Forskning om kulturarvsprocesser och det kulturella perspektivets betydelse för en hållbar utveckling är således kraftigt eftersatt. Likaså saknas forskning kring det estetiska kulturbegreppets betydelse för den långsiktigt hållbara staden, det vill säga vad möjligheten att uppleva högkvalitativ konst och kultur i stadsrummet, och att själv utöva konst och kultur, innebär för människors identitetsbildning och självkänsla, och därmed för människan som kulturvarelse.

Att forskarsamhället inte självmant lyft frågan vad som avses med kulturell hållbarhet i tillräcklig grad, är en brist som framhålls inte minst av internationella forskare. Dessa framhåller också särskilt bristerna inom teori och metod inom arkitekturområdet, vilka leder till att detta ofta har svårt att hävda sig i konkurrensen om forskningsmedel och inte fullt ut kan bidra till det helhetsperspektiv som krävs i forskningen om en hållbar stadsutveckling.

Eftersom frågan vad kulturell hållbarhet kan vara inte tillräckligt har belysts saknas idag också svar på vad en kulturvetenskaplig analys av hållbarhetsbegreppet skulle kunna tillföra hållbarhetsforskningen, vilket framförallt internationella forskare framhåller som ett forskningsområde sig.

Sammanfallande forskningsbehov inom social och kulturell hållbarhet

Kunskapen om sambanden mellan människa och byggd miljö bedöms vara mycket bristfällig. Stadsrummets betydelse för segregationen är föga belyst, liksom effekterna av medveten eller omedveten förtätning eller utglesning. Inte heller finns forskningsbaserad kunskap om eventuella samband mellan stadsrummens utformning och människors val av bostadsort. Stadsrummet ses ofta som något externt som påverkar människan, medan perspektivet att människan genom att verka i och tillägna sig den byggda miljön också är dess medskapare, är eftersatt. Här finns ett antal ”förgivettaganden” som inte är forskningsmässigt belagda. Det innebär bland annat en risk för att utformningen av den byggda miljön idag anklagas för problem som har sociala eller andra orsaker.

Flera möjligheter till brett upplagda forskningsprojekt som belyser sambandet mellan människa och byggd miljö lyfts fram. De problem, möjligheter och utmaningar som är förknippade med den förestående renoveringen av senmodernismens bostadsområden i förorterna, i Sverige sammanfattat miljonprogrammet, är ett exempel som skulle kunna tjäna som en spjutspets i samarbetet mellan olika forskningsdiscipliner, mellan forskarsamhälle och praktiker och mellan svenska och nordiska myndigheter. Många forskare bedömer att de största miljövinsterna står att finna i förvaltningen av den redan byggda staden. Här skulle också nya former för brukarmedverkan och medborgardialog i tidiga skeden kunna utvecklas. Ett annat exempel är forskning om vilken eller vilka stadsformer som bäst kan stödja en hållbar stadsutveckling, i synnerhet med avseende på frågor som den ovan nämnda täthet/gleshet-problematiken. I sådan forskning kan också perspektivet staden som ett ekosystem lyftas in och analys av ekosystemtjänster premieras. Behovet är stort exempelvis av att klarlägga vilken mångfald av arter som krävs för att ett ekosystem ska fungera.

Samhällsstrukturella förändringar behöver analyseras

Sverige befinner sig i en pågående transgressionsfas från statsstyre (government) till nätverkssamhälle (governance). Här efterlyses forskning om vilka positiva eller negativa effekter dessa förändringar på sikt kan komma att medföra för den långsiktigt hållbara staden ur ett sociokulturellt perspektiv. Flera forskare vill varna för att demokratiska underskott riskerar att uppstå i projekt med offentlig och privat samverkan, så kallade OPS-projekt, och för att sådana partnerskap mellan offentliga och privata intressen sätter den representativa demokratin på spel. Forskningen har bekräftat att den pågående samhällsomvandlingen

medfört behov av att utveckla nya relationer mellan politiker, som traditionellt formulerat politiken, och tjänstemän, som objektiva verkställare av politikernas beslut. Dessa är nödvändiga för att säkerställa demokratiskt inflytande i beslutsprocesserna. Likaså behöver nya metoder för brukarmedverkan och medborgarinflytande utarbetas som en följd av förändringarna. Behovet av kunskap om hur dessa nya relationer skulle kunna se ut, och om nya organisationsformer för offentligt förvaltningsarbete, är idag mycket stort. Behovet accentueras av att forskningen ser den starka sektorsindelning som idag ofta präglar yrkes- och förvaltningsstrukturerna som ett stort problem. Strukturerna är helt enkelt för hållbara. Beslut som kräver helhetssende måste fattas på många olika ställen och av många olika ansvariga. Det gör att hållbarhetsfrågorna fragmenteras, vilket forskningen konstaterat tydligt missgynnar förutsättningarna för en långsiktigt hållbar stadsutveckling.

Globala perspektiv efterfrågas

Inom det svenska forskarsamhället råder stor enighet om att mer forskningsbaserad kunskap om förhållandena inom Sverige behövs. Dels för att olika svenska exempel ska kunna relateras till varandra och dels för att svenska exempel med relevans ska kunna relateras till ett större, globalt sammanhang. Internationella och svenska forskare efterlyser samtidigt samfällt en större global medvetenhet då svenska forskare formulerar sina forskningsprojekt. Till övergripande angreppssätt som efterfrågas, inte minst av internationell expertis, och som behöver anläggas i all forskning med inriktning på långsiktigt hållbar stadsutveckling hör också genusperspektiv och generationsperspektiv. Dessa är nödvändiga för att belysa bland annat bland annat rådande makt- och genusordning, och därmed hur olika konflikter påverkar exempelvis stadsutvecklingsprocessen.

I Sverige är medborgarperspektivet i någon mån beforskat medan övriga aspekter på planprocessen återstår att analysera ur makt- och konfliktperspektiv, till exempel med avseende på relationen mellan miljö- och planlagstiftning, allmän platsmark och gemensamhetsanläggningar och det maktspel som ofta utspelas inom ramen för plan- och bygglagstiftningen.

Slutsatser och förändringsförslag

Forskningsrådet Formas ser forskning om hållbar stadsutveckling som ett av flera centrala forskningsområden för att uppnå en hållbar samhällsutveckling i stort. Området hållbar stadsutveckling finansieras idag genom Formas öppna utlysningar och har också varit föremål för riktade utlysningar så som de nyligen genomförda utlysningarna *Samordnad stadsutveckling* och *Arkitekturens teori och metod*, vilka syftat till att stärka eftersatta forskningsområden, och utlysningar som syftar till att stödja särskilda miljöer som *Forskarskola inom arkitekturforskning*. Dessa finansieringsmöjligheter kommer att finnas kvar och utvecklas även i framtiden. Den förlängning av forskningsanslagen som efterfrågas av

forskarvärlden för att uppnå en större långsiktighet ser Formas som en möjlig förändring från forskningsrådets perspektiv. Dock måste en sådan förändring alltid ta hänsyn till att längre forskningsperioder eller större forskningsprojekt alltid leder till att färre projekt kan finansieras. För att stärka området hållbar stadsutveckling och ta tillvara på dess bredd och behov av ämnesövergripande forskningsprojekt anser Formas att ett samarbete mellan olika forskningsfinansiärer och andra intressenter är eftersträvansvärt. Ett sådant samarbete torde också kunna förbättra möjligheterna till att bygga upp och utveckla plattformar för forskningskommunikation och möten mellan forskare och praktiker.

Källförteckning

Arnstberg, Karl-Olov och Bergström, Inger: *Bostaden i staden; Europa planerar för stadsboende och stadsliv*, Stockholm 2010

Forskningsstrategi för miljöteknik; Redovisning av regeringsuppdrag till Formas och VINNOVA, Rapport 3:2008, Stockholm 2008

Lilja, Elisabeth och Permer, Mats: *Boendesegregation – orsaker och mekanismer; en genomgång av aktuell forskning*, Boverket 2010

Lindgren, Katarina: *Den utbålliga staden – en kunskapsöversikt över ett sexårigt forsknings- och utvecklingsprogram*, Formas Rapport 1:2007, Stockholm 2007

Mobilising Swedish Social Science Research on Sustainability – an Evaluation of Swedish Social Science Research on Sustainability, R3:2010, Stockholm 2010

MSSS, se *Mobilising Swedish Social Science Research on Sustainability – an Evaluation of Swedish Social Science Research on Sustainability*, R3:2010, Stockholm 2010

Olsson, Sören och Törnquist, Anders: *Förorten; insatser och utveckling under 40 år*, Stockholm 2009

Socialt hållbar stadsutveckling – en kunskapsöversikt, Boverket, dnr: 2011-4094/2009, Karlskrona 2010

Urban development – Nordic strengths and challenges under the heading of a new global agenda, NordForsk Policy Breifs 2007-3, Oslo 2007

Otryckt material

Beredningsgruppen för Formas utlysning Samordnad Stadsutveckling (2010): strategiska synpunkter formulerade i samband med beredningsarbetet av utlysningen av Åsa Dahlin, arkitekt, Riksantikvarieämbetet; Märten Dunér, arkitekt, Boverket och Blekinge tekniska högskola; Kerstin Gustafsson, gatudirektör, Malmö; Cecil C. Konijnendijk, grönområdesförvaltningsforskare, Københavns Universitet, Danmark; Michael Landzeliuz, institutionen för kulturvård, Göteborgs Universitet; Audun Sandberg, sociolog, Høgskolen i Bodø, Norge samt Arvid Strand, Transportekonomisk Institutt, Norge.

Borgström, Sara: *Kunskapsammanställning: Svensk forskning inom Urban Ekologi 2010*, 2010-11-13

”Dokumentation tidigare konferenser”, på *Forum för miljöforskning*:

<http://www.trippus.se/eventus/info/infopage.asp?MenuID=21107&c=55567855676150492F39636F513054397965434E7548506E47555531507835632F5878555664526C61636B374F4F5969547035322B46537254437564542F517A>, tillgänglig 2011-01-30

”Formas lyser ut medel till starka forskningsmiljöer inom området ’Arkitekturens teori och metod’”, på *Formas*: http://www.formas.se/formas_templates/Page____6273.aspx, tillgänglig 2011-01-30

Forum för miljöforskning 2010 – STADEN, egna och andras minnesanteckningar från ett tvådagarsseminarium i arrangemang av Delegationen för hållbara städer, Formas, Naturvårdsverket och Mistra, Uppsala 9 - 10 februari 2010

From, Lena: *Kunskapsammanställning: Långsiktig hållbar stadsutveckling*, Formas projektnummer: 151-2004-2254, Stockholm 2004

Graninger, Göran och Knuthammar, Christer : *Makten över rummet: Tankar om den hållbara staden*, Linköping 2010, <http://liu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:369824>, tillgänglig 2011-01-29

Gullberg, Anders: *Hållbar stadsutveckling – underlag till Formas arbete med regeringsuppdraget till miljö- och kulturmyndigheter*, 2010-08-30

Anders Johansson och Mattsson, Helena, Testbedstudio arkitekter: *Förberedande rapport för Formas forskningsstrategi för hållbar stadsutveckling: Översiktlig sammanställning och analys av kunskapsläget och kunskapsbehoven*, 2010-05-17.

Listerborn, Carina: *Formas; Identifierade forskningsområden som behöver stärkas*, 2010-06-14

Magnusson Staaf, Björn: *Framtid med bärkraft – kulturarv i samhällsbygge*, 2010-12-10

Nolmark, Henrik: *Re-thinking Sustainable Urban Development in an Era of Globalisation, Resource Constraints and Climate Change; The Mistra Difference*. 2007

”Stadsbyggnadsakademien”, KTH: <http://www.kth.se/abe/samhalle/stadsbyggnadsakademien>, tillgänglig 2011-01-30

Svensson, Birgitta: *UTKAST till Kunskapsöversikt över forskningen och forskningsbehovet kring sociala och kulturella aspekter av hållbar stadsutveckling*, 2010-10-15

Sveriges Arkitekters program för arkitekturforskning, Stockholm 2010,
<http://www.arkitekt.se/s33605/f5971>, tillgänglig 2010-01-17

Sällström, Pehr Mikael: *Översikt hållbar stadsutveckling i Sverige 1998-2008*, PM 090129, Sveriges Arkitekter

”Utlysning av bidrag till Forskarskola inom arkitekturforskning”, på *Formas*:
http://www.formas.se/formas_templates/Page_____6272.aspx, tillgänglig 2011-01-30